

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Hendritos Širmenytės,
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika nustatant laikinąsias apsaugos priemones
Practice of the European Court of Human Rights in Establishing Interim Protection
Measures**

Vadovė: Asist. dr. Nika Bruskina
Recenzentė: Prof. Dr. Skirgailė Žalimienė

Vilnius
2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiuo darbu analizuojamas Europos Žmogaus Teisių Teismo nustatomų laikinųjų apsaugos priemonių instituto pobūdis, taikymo sritis, nustatymo procedūros, nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo pasekmė. Siekiama atskleisti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atvejus apžvelgiant šias sritis: 1) Laikinųjų apsaugos priemonių nustatymas, kai kyla pavojus žmogaus gyvybei ar jo fizinei neliečiamybei, 2) Laikinųjų apsaugos priemonių nustatymas, kai nekyla pavojus žmogaus gyvybei bei jo fizinei neliečiamybei. Galiausiai atskleidžiami panašumai ir trūkumai tarp EŽTT ir TTT bei JT ŽTK kaip institucijų taikančių laikinąsias apsaugos priemones žmogaus teisių srityje.

Pagrindiniai žodžiai: Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, laikinosios apsaugos priemonės, Teismo reglamentas, 39 taisyklė, nesilaikymo pasekmės, deportacija, peticija.

This work analyses the nature of the institution of interim measures of protection established by the European Court of Human Rights, the scope of application, the procedures for their establishment, the nature of the binding nature of the interim measures referred to, and the consequences of non-compliance with them. The aim is to show the cases of the application of interim measures of protection in the following areas: 1) The imposition of interim measures of protection when there is a risk to human life or physical integrity, 2) The imposition of interim measures of protection when there is no risk to human life or physical integrity. Finally, the similarities and shortcomings between the ECtHR and the ICJ and the UN ICC institutions as applying temporary protection measures of human rights are revealed.

Keywords: European Court of Human Rights case law, provisional measures of protection, Rules of Court, Rule 39, consequences of non-compliance, deportation, petition.

TURINYS

SANTRUMPOS.....	4
ĮVADAS	5
1. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ INSTITUTAS.....	9
1.1. Laikinųjų apsaugos priemonių samprata ir taikymo sritis bei taikymo laikotarpis ..	9
1.2. Kreipimaisi į EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo	11
1.2.1. Valstybių prašymai EŽTT nurodyti laikinąsias apsaugos priemones	11
1.2.2. Asmenų ar jų grupių, juridinių asmenų ar nevyriausybinių organizacijų prašymai EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo.....	12
1.2.3. EŽTT iniciatyva taikomos laikinosios apsaugos priemonės.....	15
1.3. EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomas pobūdis bei nesilaikymo pasekmės	16
2. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO ATVEJAI	21
2.1. Laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas, kai EŽTK pažeidimu keliamas pavojus gyvybei ar fizinei neliečiamybei	21
2.1.1. Laikinosios apsaugos priemonės dėl deportacijos ir ekstradicijos procedūrų vykdymo	21
2.1.2. Laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas suimtųjų ir kalinčių asmenų sveikatos priežiūros užtikrinimo srityje	24
2.1.3. Laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas medicinos srityje.....	26
2.2. Laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas, kai EŽTK galimu pažeidimu nekeliamas pavojus gyvybei ar fizinei neliečiamybei	29
2.2.1. Laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas privataus asmens gyvenimo srityje	29
2.2.2. Laikinosios apsaugos priemonės tinkamam bylos nagrinėjimo užtikrinimui..	31
3. EŽTT IR KITŲ INSTITUCIJŲ LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ SANTYKIS	33
3.1. TTT taikomų laikinosios apsaugos priemonių institutas	33
3.2. JT ŽTK taikomų laikinųjų apsaugos priemonių institutas	35
IŠVADOS.....	38
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	40
SANTRAUKA	45
SUMMARY	46

SANTRUMPOS

EŽTK – 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

EŽTT arba Teismas – Europos Žmogaus Teisių Teismas.

EŽTT Teismo reglamentas – 2020 m. Europos Žmogaus Teisių Teismo reglamentas.

39 taisyklė – Europos Žmogaus Teisių Teismo Reglamento 39 taisyklė.

JT ŽTK arba Komitetas– Jungtinių tautų Žmogaus teisių komitetas

TTT –Tarptautinis Teisingumo Teismas.

TTT Statutas – 1946 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo Statutas

TTT Teismo reglamentas – Tarptautinio Teisingumo Teismo reglamentas.

IVADAS

Temos aktualumas. Siekiant užkirsti kelią nepataisomai žalai, padarytai asmenims ir jų teisėms, efektyvia teisine gynyba gali tapti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT arba Teismas) nurodomos laikinosios apsaugos priemonės. Nors Teismas vis dažniau nurodo laikinąsias apsaugos priemones, tačiau Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – EŽTK arba Konvencija) ar jos Protokoluose nėra įtvirtintos tokios nuostatos, kuri suteiktų tokią teisę EŽTT šias priemones nurodyti. Šios teisės šaltiniu laikomas Teismo reglamentas (*angl. Rules of Court*), kurio 39 taisyklėje įtvirtinta, jog Teismas šalies ar bet kurio kito suinteresuoto asmens prašymu arba savo iniciatyva gali nurodyti šalims bet kurias laikinąsias apsaugos priemones, kurias, kolegijos ar teismo pirmininko nuomone, reikėtų nurodyti šalių interesams apsaugoti ar siekiant užtikrinti tinkamą procesą, taip, iš esmės įgyvendinant ir Teismo taikomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslą – siekį apsaugoti EŽTK įtvirtintas asmens teises bei laisves nuo nepataisomos šioms žalos atsiradimo (EŽTT Teismo reglamentas, 2020).

Teismo reglamento 39 taisyklės taikymo aktualumas iš esmės yra susijęs su pasikeitusia Teismo praktika nurodant laikinąsias apsaugos priemones. Teismas *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* sprendimu yra nustatęs, kad priešingai nei iki 2005 metų laikyta, Susitariančios Šalys privalo laikytis Teismo joms nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių, kadangi kitaip šalys pažeidžia individualios peticijos teisę (*Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*, 1999). Teismas iš esmės po šio sprendimo priėmimo nebesirėmė šalių geranoriškumu jo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių laikytis ir pradėjo taikyti tam tikras pasekmes jei šalis, kuriai nurodytos šios priemonės, šių nesilaiko. Po šio Teismo sprendimo žymiai padaugėjo individualių peticijų kas sąlygojo ir Teismo reglamento 39 taisyklės platesnį taikymą, šią taisyklę pradėjus vis dažniau taikyti pvz. siekiant užtikrinti teisę į tinkamą bylos nagrinėjimą (įskaitant veiksmingą naudojimąsi individualios peticijos teise), net ir tais atvejais kai nėra įtarimų dėl nepataisomos žalos pareiškėjo gyvybei ir fizinei neliečiamybei arba nenustatytas Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių bei laisvių pažeidimas (Saccucci, 2021, p. 6). Vis besiplečiant Teismo praktikai, kadangi 39 Teismo taisyklė nėra įtvirtinusi kažkokių išsamesnių nuostatų būtent dėl jos taikymo, apart to, kad pastarosios gali būti taikomos šalies ar bet kurio kito suinteresuoto asmens prašymu arba Teismas savo iniciatyva gali nurodyti šalims bet kurias laikinąsias apsaugos priemones, jeigu yra kilęs nepataisomos žalos atsiradimo pavojus Konvencijoje saugomoms žmogaus teisėms, todėl vis plėtėjant Teismo praktikai lieka nebeaišku kokiais kriterijais Teismas remiasi sprendamas dėl laikinųjų apsaugos priemonių

taikymo būtinumo tam tikrose situacijose, kadangi Teismas savo sprendimų dėl šių priemonių taikymo nemotyvuoja, o jei motyvuoja, tai daro neišsamiai (Saccucci, 2021, p. 6).

Taip pat šios temos aktualumas pasižymi ir tuo, kad šia tema aptariamos ir migrantų, kurie neteisėtai kirtu valstybių sienas, bylos, t. y. bylos susijusios su deportacijomis ar ekstradicijomis. Šios šiuo metu, bent jau pastaruosius dvejus metus yra būtent aktualios Lietuvos atžvilgiu, kadangi pastaraisiais dvejais metais vis daugiau pastebima visuomenės informavimo priemonėmis skelbiamų pranešimų apie tai, kad Baltarusijos Respublikai pradėjus hibridinį karą, Lietuva vis labiau susidūrė su migrantais, kurie neteisėtai kirtu Lietuvos sieną, ko pasėkoje šios atžvilgiu taip pat buvo nurodytos laikinosios apsaugos priemonės (pvz. žr. bylos dalyką byloje *C.O.C.G. ir kiti prieš Lietuvą*, 2022).

Darbo originalumas. Lietuvos teisės doktrinoje EŽTT praktika nustatant laikinąsias apsaugos priemones, skiriant pagrindinį dėmesį laikinųjų apsaugos priemonių instituto pobūdžiui, taikymo sričiai, privalomumui, nesilaikymo pasekmėms, nurodymo bei nenurodymo atvejams atskleisti, nebuvo nagrinėta. D. Vitkauskaitė – Meurice moksliniu straipsniu „*Individualių žmogaus teisių gynimo galimybės Europos Žmogaus Teisių Teisme ir Jungtinių Tautų Žmogaus Teisių Komitete: lyginamasis aspektas*“, trumpai aptarė EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių taikymo galimybę bei praktiką aiškindama laikinųjų apsaugos priemonių instituto kilmę, laikinųjų apsaugos priemonių taikymą bei privalomumo pobūdį. Taip pat J. Konovalova 2013 metais rengė magistro baigiamąjį darbą tema „*Europos Žmogaus Teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos teikiama apsauga prieglobsčio prašytojams*“. Šiuo magistro baigiamuoju darbu autorė aptarė EŽTT taikomas laikinąsias apsaugos priemones aptardama šių taikymą prieglobsčio prašytojų bylose, taip pat nagrinėjo ir EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomą pobūdį.

Tuo tarpu, užsienio autoriai yra palietę šią temą ją atskleidžiant per tam tikrus Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių straipsnius. Andrea Saccucci nagrinėjo pasikeitusią praktiką, jos galimą ydingumą, kaip pati nurodo „siaurai“, pabėgėlių, privataus gyvenimo bei teisingo bylos išnagrinėjimo teisių srityje, nepateikiant konkrečių EŽTT praktikos atvejų pavyzdžių, kaip daroma šiuo darbu. Taip pat šią temą šiek tiek yra palietęs ir autorius prof. Dr. Yves Haeck kartu su prof. Dr. Clara Burbano Herrera, kurie pasikeitusią Teismo praktiką dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo tyrė šią lygindami tarpusavyje Europos žmogaus teisių ir Amerikos sistemas. Šiame darbe EŽTT praktika nustatant laikinąsias apsaugos priemones labiau iliustruojama pasitelkiant konkrečius, naujausios

Teismo praktikos pavyzdžius, šiuos lyginant bei numatant galimą laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arba šių nesilaikymo pasekmes dar neišspręstoje situacijoje.

Tyrimo objektas. EŽTT praktika susijusi su asmenų, valstybių prašymais bei Teismo iniciatyva nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių nurodymu, nagrinėjant atvejus kada laikinosios apsaugos priemonės nurodomos, panaikinamos ir nenurodomos. Taip pat siekiant atskleisti ir palyginti EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių instituto pobūdį EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių institutas darbe nagrinėjamas lyginant šį su JT EŽTK bei TTT institucijomis, kurios taip pat gali nurodyti laikinąsias apsaugos priemones. Toks institucijų pasirinkimas nulemtas JT ŽTK ir TTT populiarumu, atsižvelgiant į šių dienų aktualijas, t. y. vykstant karui Ukrainoje, bei prieinamų tinkamų šaltinių gausos įvertinimu.

Darbo tikslas. Atskleisti EŽTT praktiką nustatant, panaikinant, nenurodant laikinųjų apsaugos priemonių.

Uždaviniai:

- 1) Atskleisti EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių sampratą, šių priemonių taikymui būdingas procedūras;
- 2) Aptarti EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių privalomumą bei nesilaikymo pasekmes;
- 3) Išsiaiškinti EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sritį, besiplečiančią praktiką migrantų, kalinių ar suimtųjų ir kitose srityse;
- 4) Išnagrinėti EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių instituto pobūdžio skirtumus ir panašumus šį lyginant su JT ŽTK bei TTT, siekiant nustatyti kuo institucijų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo procedūros skiriasi ar yra šios panašios.

Tyrimo metodai:

- 1) **Lingvistinis:** Šis metodas padėjo išanalizuoti laikinųjų apsaugos priemonių sampratą.
- 2) **Sisteminis:** Šis metodas buvo naudojamas siekiant atskleisti EŽTT procedūrinius reikalavimus dėl prašymų taikyti laikinąsias apsaugos priemones pateikimo, taip pat ir pačio Teismo iniciatyva taikomų laikinųjų apsaugos priemonių procedūrą.
- 3) **Lyginamasis:** Naudojant šį metodą, buvo lyginami atvejai kuomet Teismas nustato laikinąsias apsaugos priemones, taip pat lyginant EŽTT praktika dėl laikinųjų

apsaugos priemonių išskiriant skirtumus ir panašumus su kitomis institucijomis, kurios nurodo laikinas apsaugos priemones.

- 4) **Kritinės analizės:** Šis metodas buvo naudojamas analizuojant Teismo praktikos ypatumus susijusius su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindiniai šio darbo šaltiniai buvo EŽTK, kurioje įtvirtintos žmogaus teisės bei laisvės. EŽTT Teismo reglamentas, kuriuo EŽTT suteikiama teisė dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo. Teorinei medžiagai atskleisti svarbiausi šaltiniai buvo naujausi EŽTT sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo, taip pat ir A. Saccucci, Y. Haeck ir C. Burbano Herrera, E. Sanchez Madrigal ir G. Zyberi moksliniai darbai.

1. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ INSTITUTAS

1.1. Laikinių apsaugos priemonių samprata ir taikymo sritis bei taikymo laikotarpis

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija arba EŽTK) 13 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, nustatytos Konvencijoje, pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisine gynyba ir įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į valstybės instituciją, kad būtų apginta pažeista asmens teisė ir laisvė (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Tam, kad asmens teisės būtų visapusiškai apgintos ir apsaugotos kartais asmeniui nepakanka valstybės vidaus teisinės gynybos priemonių išnaudojimo, kadangi teismo sprendimas gali būti priimtas ne pareiškėjo, asmens naudai. Taip pat būna atvejų kai pačiai valstybei yra reikalingas skubus Teismo nurodymas, kad būtų sustabdyti neteisėti veiksmai, kurių artimiausiu metu nesustabdžius ar nenutraukus, gali būti pažeistos toje valstybėje gyvenančių asmenų teisės ir laisvės, kurios įtvirtintos Konvencijoje. Siekiant užkirsti kelią nepataisomai žalai, padarytai asmenims ir jų teisėms, efektyvia teisinės gynybos priemone gali tapti EŽTT nurodomos laikinosios apsaugos priemonės.

Laikinių apsaugos priemonių instituto taikymas yra pagrindinė EŽTT priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią nepataisomai žalai, padarytai asmenims, kurių padėtis yra itin sunki ir sudėtinga, t. y. asmenims kurių teisės ir laisvės pagal Konvenciją gali būti pažeistos, jei bus tęsiamas tam tikras ginčijamas veiksmas arba priešingai – neveikimas (Haack, Herrera, 2010, p. 333). Šios teisės ir laisvės gali būti: teisė į gyvybę, kankinimo uždraudimas, vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas, teisė į laisvę ir saugumą, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, saviraiškos laisvę ir kitos Konvencijoje įtvirtintos asmens teisės ir laisvės (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950).

Pažymėtina, kad išnagrinėjus Konvencijos bei jos protokolų turinius, matyti, kad Teismo įgaliojimai taikyti laikinąsias apsaugos priemones nėra grindžiami Konvencijos ar jos protokolų nuostatomis, taigi gali kilti klausimas, kokių teisiniu pagrindu EŽTT prirėikus taiko laikinių apsaugos priemonių institutą. Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys į tai, jog Teismas turi savo Teismo procedūros reglamentą, kuris paprasčiau įvardijamas kaip Teismo reglamentas (*angl. Rules of Court*). Be kalbų vartojimo, pareiškėjų atstovavimo, rašytinių pareiškimų taisyklių, šiose taisyklėse yra įtvirtintas ir laikinių apsaugos priemonių institutas. Teismo laikinių apsaugos priemonių instituto taikymas nustatytas Teismo reglamento 39 taisyklėje. Šioje taisyklėje įtvirtinta, jog teisėjų kolegija arba, prirėikus, jos

pirmininkas šalies ar kito suinteresuoto asmens prašymu arba savo iniciatyva gali nurodyti šalims bet kokią laikinąją priemonę, kurią, jo manymu, reikėtų taikyti siekiant užtikrinti šalių interesus arba tinkamą bylos nagrinėjimą (EŽTT Teismo reglamentas, 2020).

Vienas iš pavyzdžių siekiant atskleisti Teismo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių sampratą bei šių priemonių taikymo sritį Lietuvai aktualus Teismo sprendimas – *T. K ir kiti prieš Lietuvą*, kuri susijusi su Lietuvos valdžios institucijų sprendimais atmesti pareiškėjų pateiktus prieglobsčio prašymus ir išsiųsti juos į Tadžikistaną. Šioje byloje, Teismui įvertinus tai, kad dėl pirmojo pareiškėjo narystės uždraustoje opozicinėje politinėje partijoje jie susidurtų su netinkamo elgesio pavojumi, įžvelgta galima nepataisomos žalos ateityje tikimybė dėl Konvencijoje saugomo kankinimo uždraudimo (Konvencijos 3 straipsnis) pažeidimo, todėl Teismas, vadovaudamasis Teismo reglamento 39 taisykle, tenkino pareiškėjų prašymą nurodyti laikinąsias apsaugos priemones ir nurodė Lietuvos Respublikos Vyriausybei neišsiųsti pareiškėjų į Tadžikistaną, kol Teismas priims šiuo klausimu kitą sprendimą (*T. K ir kiti prieš Lietuvą*, 2020). Kitoje byloje – *Ukraina prieš Rusiją*, Teismas gavęs Ukrainos prašymą nurodyti Rusijos Federacijos Vyriausybei taikyti skubias laikinąsias apsaugos priemones ir įvertinęs tai, kad 2022 m. vasario 24 d. Rusijos Federacija pradėjo karinius veiksmus prieš Ukrainą, sprendė, kad dėl šių veiksmų kyla realus ir nuolatinis pavojus pažeisti Konvencijoje įtvirtintas civilių gyventojų teises: teisę į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis), kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo draudimą (Konvencijos 3 straipsnis) ir teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 straipsnis). Todėl Teismas vadovaudamasis Teismo reglamento 39 taisykle, peticijos priėmimo stadijoje nurodė Rusijos Vyriausybei susilaikyti nuo karinių atakų prieš civilinius gyventojus ir civilinius objektus ir nedelsiant užtikrinti medicinos įstaigų, personalo ir greitosios pagalbos transporto priemonių saugumą Rusijos kariuomenės puolamoje teritorijoje (Courts...the territory of Ukraine, 2022).

Aktualu ir tai, kad EŽTT gali ir pratęsti nurodytas Susitarančios Šalies vyriausybei laikinąsias apsaugos priemones. Pavyzdžiui, tai jis padarė byloje *R. A prieš Lenkiją*. Šioje byloje pareiškėjas R. A nurodė, kad jis su kitais Afganistano piliečiais buvo laikomi Baltarusijos ir Lenkijos pasienyje, kadangi pareiškėjų nepriėmė nei Lenkija nei Baltarusija, todėl pasienyje pareiškėjai buvo įstrigę, kaip nurodė prašyme, problemiškomis sanitarinėmis ir humanitarinėmis sąlygomis. Papildomai nurodė ir tai, kad pareiškėjai negalėjo grįžti atgal į Afganistaną, kadangi jiems grėsė kankinimas ir nežmoniškas ar žeminantis elgesys (Konvencijos 3 straipsnis), todėl kreipėsi į EŽTT prašydami nurodyti Lenkijos Vyriausybei suteikti pagalbą patenkinant pagrindinius, minimalius poreikius (tiekti maistą, drabužius, medicininę pagalbą). Teismas įvertinęs pareiškėjų pateiktas

aplinkybes nusprendė peticijos priėmimo stadijoje nurodyti prašomas pareiškėjų laikinąsias apsaugos priemones Lenkijos Vyriausybei trims savaitėms (Court...with Latvia and Poland, 2021). Teismas vėliau įvertinęs tai, kad aplinkybės dėl kurių buvo nurodytos laikinosios apsaugos priemonės neišnyko, nutarė laikinąsias apsaugos priemones pratęsti iki atskiro Teismo pranešimo (Court...applies interim measures, 2021).

Iš pirmiau aptartų keleto Teismo praktikos pavyzdžių darytina išvada, kad laikinosios apsaugos priemonės taikomos Konvencijoje saugomų žmogaus teisių bei laisvių apimtyje. Šios priemonės yra laikinos, kadangi skiriamos tam tikram laikui iki kito Teismo sprendimo priėmimo arba EŽTT sprendimo iš esmės priėmimo arba priešingai, EŽTT gali tęsti laikinųjų apsaugos priemonių nurodymą jau išnagrinėjęs bylą iš esmės ir nustatęs pažeidimą, pavyzdžiui, kai nustatytas laikinąsias apsaugos priemones pratęsia, t. y. nurodomos iki kol pranyksta pavojus žmogaus teisėms bei laisvėms. Taip pat Teismas gali nurodyti bet kurias, jo vertinimu, atitinkamoje situacijoje reikalingas laikinąsias apsaugos priemones, kurios padėtų išvengti nepataisomos žalos atsiradimo.

1.2. Kreipimaisi į EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo

1.2.1. Valstybių prašymai EŽTT nurodyti laikinąsias apsaugos priemones

Šių dienų aktualijomis remiantis vis daugiau pasirodo pranešimų apie tarpvalstybinius pareiškimus. Valstybėms galimybę kreiptis į Teismą dėl tariamų Konvencijos pažeidimų suteikia Konvencijos 33 straipsnis, kuriame įtvirtinta, jog kiekviena Susitariančioji Šalis gali kreiptis į Teismą dėl kiekvieno, jos manymu, kitos Susitariančios Šalies padaryto Konvencijos ir jos protokolų nuostatų pažeidimo (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950).

Teismo reglamento 46 taisyklėje nustatyti tam tikri procesiniai reikalavimai dėl tarpvalstybinės peticijos. Tarpvalstybinės peticijos turi turėti Konvencijos šalies, prieš kurią teikiama peticija, pavadinimą, paraiškime įprastai privalo būti išdėstyti faktai, tariamų pažeidimų pareiškimai bei kartu ir atitinkantys argumentai, kuriais grindžiami pažeidimai. Taip pat paraiškoje turi būti nurodytas paraiškos objektas ir bendras nurodymas apie bet kuriuos reikalavimus dėl teisingo atlyginimo (Konvencijos 41 straipsnis) bei taip pat privaloma pateikti visus susijusius dokumentus įskaitant ir su pareiškimo dalyku susijusių teisminių ar ne sprendimų kopijas (EŽTT Teismo reglamentas, 2020).

Dauguma tarpvalstybinių pareiškimų yra susiję su krizinėmis ar konfliktinėmis situacijomis, todėl įprastai pateikiami ir prašymai Teismui taikyti laikinąsias apsaugos

priemonės. Pavyzdžiui, Ukrainos Vyriausybė teikdama pareiškimą prieš Rusijos Federaciją pateikė ir prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo. Teismas pareiškimo priėmimo stadijoje nusprendė nurodyti laikinąsias apsaugos priemones Rusijos Vyriausybei nurodant kad, atsižvelgiant į šalių interesus ir tinkamą bylos nagrinėjimo eigą, ji turėtų užtikrinti, jog nelaisvėje esantiems Ukrainos karinių jūrų pajėgų darbuotojams, kuriems to reikia, būtų suteikta tinkama medicininė pagalba, įskaitant visų pirma tuos, kurie galėjo būti sužeisti per 2018 m. lapkričio 25 d. Kerčės sąsiauryje įvykusį incidentą (ECtHR applies interim...in Kerch Strait, 2018).

Byloje *Armėnija prieš Azerbaidžaną (Nr. 4)* Armėnijos Vyriausybė kreipėsi į EŽTT su prašymu taikyti laikinąsias apsaugos priemones tarpvalstybinėje byloje, susijusioje su įtarimais dėl daugybinių žmogaus teisių pažeidimų per ginkluotą konfliktą dėl Kalnų Karabacho regiono. Teismas, atkreipdamas dėmesį į ginčytiną Azerbaidžano koridoriaus kontrolės mastą ir jų išsipareigojimus pagal Trišalį pareiškimą ir Konvenciją, nurodė Azerbaidžanui imtis visų jo jurisdikcijai priklausančių priemonių, kad būtų užtikrintas saugus sunkiai sergančių asmenų ir kitų kelyje įstrigusiu asmenų, neturinčių pastogės ar pragyvenimo lėšų, pervežimas (European Court decides to indicate interim..., 2022).

Iš pateiktų pavyzdžių seka, kad tarpvalstybiniai pareiškimai daugiausia yra susiję su krizinėmis ar konfliktinėmis situacijomis, todėl dažnu atveju šiose bylose kartu kreipiamasi ir su prašymu Teismui nurodyti laikinąsias apsaugos priemones.

1.2.2. Asmenų ar jų grupių, juridinių asmenų ar nevyriausybinių organizacijų prašymai EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo

Konvencijos 34 straipsnis numato, kad kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinės organizacijos ar grupės asmenų, teigiantys, kad jie yra vienos iš Susitariančių šalių padaryto Konvencijoje ir jo protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, gali pateikti Teismui individualią peticiją ir Susitariančios šalys išsipareigoja netrukdyti veiksmingai pasinaudoti šia teise (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Tačiau procedūrai yra įtvirtinti tam tikri reikalavimai, kurių neįvykdžius, asmens kreipimasis dėl jo tariamo teisės bei laisvės pažeidimo ir prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių gali būti atmestas net jo nenagrinėjus.

Vienas iš reikalavimų yra toks, kad tam jog individuali peticija būtų priimta turi būti panaudotos vidaus teisinės gynybos priemonės tikėtino pažeidimo šalyje. Pavyzdžiui, kaip teismas šio reikalavimo nesilaikymą nustatė byloje *Mann Singh prieš Prancūziją*. Šioje

byloje pareiškėjas nurodė, kad Prancūzijoje jam nebuvo leista dėvėti turbaną siekiant padaryti nuotrauką išduodamam vairuotojo pažymėjimui, o tai, jo teigimu, Prancūzija pažeidė jo minties, sąžinės ir religijos laisvę (Konvencijos 9 straipsnio 1 dalis). Teismas, įvertinęs pareiškėjo peticiją, atmetė jo prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, nes šis buvo neišnaudojęs vidaus teisinės gynybos priemonių, t. y. tokio Prancūzijos valdžios institucijų sprendimo pareiškėjas neginčijo nei administracine nei teismine tvarka (*Mann Singh prieš Prancūziją*, 2007). Taip pat Teismas 2019 m. savo pranešime spaudai informavo, kad pripažino nepriimtinais *Ahmet Tunç ir kiti prieš Turkiją* ir *Tunç ir Yerbasan prieš Turkiją* bei *Elçi prieš Turkiją* individualias peticijas, susijusias su 2015 m. gruodžio mėn. pietryčių Turkijoje įvesta komendanto valanda. Teismas iš esmės nustatė, kad pareiškėjai nepanaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, nes Turkijos Konstitucinis Teismas vis dar nagrinėjo pareiškimus dėl tokių pačių aplinkybių kaip nurodė prašymų pareiškėjai. Taip pat Teismas nusprendė, kad pareiškėjai neįrodė, jog individualus kreipimasis į Konstitucinį Teismą buvo neveiksmingas ar netinkamas, arba kad dėl ypatingų aplinkybių jie buvo atleisti nuo tokios teisinės gynybos priemonės taikymo, todėl prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių laikė nepriimtinais (ECtHR...cites non-exhaustion of domestic remedies, 2019).

Siekiant, kad Teismas pareiškimą pripažintų priimtiniu, pareiškėjas taip pat turi pateikti visą pareiškimo formoje reikalaujamą informaciją, pridėti aplinkybių santrauką ir pažeidimų pareiškimą, taip pat pridėti visus atitinkamus patvirtinamuosius dokumentus, pavyzdžiui, nacionalinių teismų sprendimus, tariamas pažeidimas turi būti susijęs su pareiškėju, t. y. kaip ir minėta, jis turi būti auka, nesilaikant šių reikalavimų, pareiškimas gali būti pripažintas nepriimtiniu, nebent pareiškimu prašoma Teismo nurodyti laikinąsias apsaugos priemones (EŽTT Teismo reglamentas, 2020). Siekiant praktiškai pavaizduoti aptartus reikalavimus kaip pavyzdį galima pateikti Teismo sprendimą byloje *Saadi prieš Italiją*. Šioje byloje akcentuota, kad Teismas yra labai atsargus, atidžiai išnagrinėdamas jam pareiškėjo pateiktą medžiagą, atsižvelgdamas į būtiną įrodinėjimo standartą prieš nurodant laikinąsias apsaugos priemones pagal Teismo reglamento 39 taisyklę. Šioje byloje pareiškėjas Saadi buvo sulaikytas bandydamas imigruoti, kol buvo nagrinėjamas jo prieglobsčio prašymas. Pareiškėjas teigė, kad jis buvo neteisėtai sulaikytas ir laikomas sulaikymo centre, todėl buvo pažeista jo teisė į laisvę ir saugumą (Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis). Teismas šioje byloje paaiškino, kad tam, jog laisvės atėmimas atitiktų Konvenciją, turi būti patenkinti šie kriterijai: 1) Laisvės atėmimas turi atitikti vieną iš leistinų Konvencijos pagrindų, išvardytų 5 straipsnyje, 2) Suėmimas turi būti teisėtas, t. y. suėmimas turi būti leidžiamas, o nacionalinės teisės aktuose turi būti numatytos

tinkamos procedūros, 3) Sulaikymas taip pat neturi būti savavališkas. Šioje byloje Teismas padarė išvadą, kad sulaikymas atitiko visus minėtus reikalavimus, tačiau peticijos priėmimo stadijoje nusprendė nurodyti Italijos Vyriausybei atidėti pareiškėjo išsiuntimo procedūrą iki kito Teismo pranešimo (*Saadi prieš Italiją*, 2006).

Kaip ir minėta, Konvencijos 34 straipsnis numato, kad be fizinio asmens ar jų grupės, į EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo gali kreiptis ir juridinis asmuo arba nevyriausybinė organizacija. Pavyzdžiui, pareiškėjai, dvi žiniasklaidos priemonės – ANO RID Novaya Gazeta ir OOO Telekanal Dozhd bei du fiziniai asmenys kreipėsi į EŽTT prašydami nurodyti Rusijos Vyriausybei netrukdyti žiniasklaidos priemonei Novaya Gazeta vykdomai teisėtai veiklai, kuri informuoja Rusijos piliečius apie vykstantį karą Ukrainoje; neblokuoti tokių informacinių pranešimų, kurie skiriasi nuo Rusijos valdžios institucijų požiūrio bei susilaikyti nuo pareiškėjų veiklos nutraukimo. Pareiškėjai savo peticiją grindė neišvengiama nepataisoma žala saviraiškos laisvei (Konvencijos 10 straipsnis). Atsižvelgiant į išdėstytas pareiškėjų aplinkybes, EŽTT nurodė Rusijos Vyriausybei pareiškėjų prašytas laikinas apsaugos priemones iki atskiro Teismo pranešimo (European Court applies urgent interim measure..., 2022). Taip pat į EŽTT teko kreiptis ir Tarptautiniam memorialiniam ir Žmogaus teisių centrui su prašymu nurodyti laikinas apsaugos priemones Rusijos Vyriausybei, po to kai Rusijos Aukščiausiasis Teismas bei Maskvos miesto teismas priėmė sprendimus dėl šių institucijų likvidavimo procedūros pradėjimo. EŽTT kaip ir anksčiau aptartoje situacijoje prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo tenkino. Teismas savo sprendime pažymėjo, kad atsižvelgus į šalių interesus ir tinkamą bylos nagrinėjimą (Konvencijos 6 straipsnis), pradėta likvidavimo procedūra turi būti sustabdyta iki kol EŽTT išnagrinės pareiškėjų pareikštą peticiją (...measures indicated concerning the Russian Federation, 2021).

Atsižvelgiant į aptartus pavyzdžius, spręstina, kad kriterijaus dėl vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo nesilaikymu iš esmės bandoma piktnaudžiauti peticijos teise nesikreipiant ginčo pirmiausiai pabandyti spręsti vidaus teisinės gynybos priemonėmis, kaip to reikalauja EŽTT. Taip pat iš aptartų EŽTT praktikos pavyzdžių pagrįstai spręstina, jog kiekvienu atveju Teismas atidžiai vertina ir pateikto prašymo turinį, o tai reiškia, jog prieš teikiant prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo svarbu, kad šis atitiktų jam keliamus reikalavimus, kad jis būtų išsamus, jog būtų galima nustatyti galimą identifikuoti galimos nepataisomos žalos atsiradimą. Taip pat iš aptartų EŽTT praktikos pavyzdžių matyti, kad dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodyto į Teismą kreipiasi ne tik asmenys, jų grupės ar valstybės, tačiau pasitaiko ir atvejų, kai pasinaudoti Konvencijos 34 straipsnyje įtvirtinta teise tenka ir juridiniams asmenims ar nevyriausybinėms

organizacijoms, siekiant užkirsti kelią nepataisomos žalos atsiradimui dėl tariamų EŽTK pažeidimų.

1.2.3. EŽTT iniciatyva taikomos laikinosios apsaugos priemonės

Kaip Teismo reglamento 39 taisyklė ir yra įvirtinusi, be asmenų ar valstybių kreipimosi, teisėjų kolegija arba jos primininkas savo iniciatyva gali nurodyti šalims bet kokią laikinąją apsaugos priemonę, kurią, jos manymu, reikėtų taikyti siekiant užtikrinti šalių interesus arba tinkamą bylos nagrinėjimą (EŽTT Teismo reglamentas, 2020).

Teismo praktikoje randama atvejų kuomet Teismas nagrinėdamas pavyzdžiui asmens peticiją, kuria asmuo prašo nurodyti tam tikras laikinąsias apsaugos priemones, Teismas įvertinęs nurodytas aplinkybes laikinąsias apsaugos priemones nurodo ir pačiam pareiškėjui. Vienas iš tokių pavyzdžių – iki šiol nagrinėjamoje byloje *Saakashvili prieš Gruziją*. Šioje byloje Teismas įvertinęs galimą nepataisomos žalos atsiradimą jo sveikatai, dėl paties šio veiksmų, šį paragino nutraukti bado streiką, o Gruzijos Vyriausybei nurodė šį informuoti apie pareiškėjo sveikatos būklę, užtikrinti jo sveikatą bei suteikti jam tinkamą medicininę pagalbą (*Saakashvili prieš Gruziją*, 2021). Analogiška situacija esama ir byloje *Rodić ir kiti prieš Bosniją ir Hercegoviną*, čia Teismas taip pat buvo paprašęs vieno iš pareiškėjo sustabdyti bado streiką (*Rodić ir kiti prieš Bosniją ir Hercegoviną*, 2005).

Be asmenų pareiškimų nagrinėjimo ir šiems pritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių, Teismas savo iniciatyva šias pritaikė jau ir tarpvalstybinėse bylose, pvz. minėtoje byloje *Ukraina prieš Rusiją (Krymas)*. Šioje byloje Ukrainos Vyriausybė pateikė tarpvalstybinį pareiškimą prieš Rusiją, kartu su šiuo pareiškimu buvo paduotas ir prašymas nurodyti laikinąsias apsaugos priemones. Teismas, siekdamas užkirsti kelią Konvencijoje įtvirtintų asmenų laisvių bei teisių tariamus pažeidimus ir vadovaudamasis Teismo reglamento 39 taisykle, nurodė abejoms šalims susilaikyti nuo bet kokių priemonių, ypač karinių veiksmų, dėl kurių gali būti pažeistos Konvencijos įtvirtintos žmogaus teisės bei laisvės (*Ukraina prieš Rusiją (Krymas)*, 2014). Taip pat svarbu pažymėti ir tai, kad ties tuo Teismo iniciatyva taikomų laikinųjų apsaugos priemonių nesibaigė. Toliau vykstant konfliktui tarp Ukrainos ir Rusijos, Teismas vėl ėmėsi iniciatyvos dėl minėtų priemonių taikymo. Tiesa, čia situacija kitokia, Teismas jau ir pirmiau buvo nurodęs laikinąsias apsaugos priemones, tačiau gavęs didelį kiekį kitų prašymų susijusių su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, paaiškino, kad pirmiau nustatytos laikinosios priemonės apims ir šių pareiškėjų prašymus bei atsižvelgdamas į pateiktus prašymus, papildomai nurodė Rusijos Federacijos Vyriausybei, kad ši vykdydama savo įsipareigojimus pagal Konvenciją, turi

užtikrinti netrukdomą civilių gyventojų prieigą prie saugių evakuacijos kelių, sveikatos priežiūros paslaugų, maisto ir kitų būtiniausių reikmenų ir kt. (Decision...operations on Ukrainian territory, 2023).

Pirmiau pateikus ir toliau pateikiant EŽTT praktikos pavyzdžius susijusius su Rusijos Vyriausybei nurodytomis EŽTT laikinosiomis apsaugos priemonėmis, aktualu paminėti ir tai, kad 2022 m. kovo 16 d. Europos Tarybos ministrų kabineto priimta Rezoliucija – Rusijos Federacijos narystė Europos Taryboje nutraukta (Russian...ceases to be Party..., 2022). Šiame kontekste pažymima, kad EŽTK 58 straipsnyje įtvirtinta, jog Susitariančioji Šalis gali denonsuoti tarptautinę sutartį EŽTK 58 straipsnyje įtvirtintomis sąlygomis, tačiau toks denonsavimas neatleidžia Susitariančios Šalies nuo jos įsipareigojimų pagal šią Konvenciją dėl kiekvieno akto, kuris galėtų tokius įsipareigojimus pažeisti ir kuris galėjo būti padarytas iki denonsavimo įsigaliojimo (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Tai reiškia, kaip ir EŽTT nurodė, kad Teismas lieka kompetentingu nagrinėti peticijas dėl veikimo ar neveikimo, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, nustatytoms aplinkybėms ir tariamiems pažeidimams iki 2022 m. rugsėjo 16 d. t. y. iki tada, kai Rusijos Federacija pasitraukė iš pasirašytos tarptautinės sutarties, todėl Rusijos Federacijai lieka privaloma teisinė pareiga vykdyti teismo sprendimus ir sprendimus dėl tariamų pažeidimų iki šios išstojimo iš tarptautinės sutarties datos (Latest rulings of applications against Russia, 2023). Taigi tai reiškia, jog Rusijos Federacija nuo 2022 m. rugsėjo 16 d. patenka į gretas šalių, dėl kurių tariamų pažeidimų EŽTT neturi jurisdikcijos, t. y. Vatikano bei Baltarusijos Respublikos.

Iš aptartos naujausios Teismo praktikos pavyzdžių aišku, kad Teismas savo iniciatyva laikinąsias apsaugos priemones gali pritaikyti ne tik pareiškėjo naudai t. y. kuomet pareiškėjas laikinąsias apsaugos priemones prašo taikyti atsakovei (valstybei), tačiau savo nuožiūra, įvertinęs atitinkamos situacijos aplinkybes, šias gali nuspręsti taikyti ir abejoms šalims, neatsižvelgiant ar tai fizinis asmuo, ar valstybė, taip pat laikinąsias apsaugos priemones gali nuspręsti pratęsti ir didesne apimtimi ir nurodyti papildomas, jei to reikalauja situacijos aplinkybės.

1.3. EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomas pobūdis bei nesilaikymo pasekmės

Iki tam tikrų pokyčių EŽTT praktikoje, Teismo sprendimai dėl nurodymų taikyti laikinąsias apsaugos priemones kitų valstybių buvo suprantamos kaip neprivalomos ir iš esmės Teismas turėjo pasikliauti Susitariančių Šalių geranoriškumu vykdant šio nurodymus

(Garry, 2001, p. 410). Šį teiginį labiau išplėtojo Madrigal S., E., ir Zyberi G., paaiškindami, kad ankstesnėje savo jurisprudencijoje Teismas nelaikė nurodytų bei taikomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomomis Konvencijos šalims, nuroydamas, kad tokia galia negali būti kildinama nei iš Konvencijos nei iš kitų šaltinių (Madrigal, Zyberi, 2022, p. 8-9). Tai, kad anksčiau Teismas nelaikydavo savo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomomis puikiai iliustruoja bylos *Cruz Varas prieš Švediją* bei *Conka ir kt. prieš Belgiją*. Šiais sprendimais iš esmės buvo konstatuota, kad įgaliojimai nurodyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones negali būti kildinami nei iš Konvencijos 34 straipsnio nei iš kitų šaltinių, todėl toliau laikyta, kad Teismo reglamento 39 taisykle nurodomos laikinosios priemonės nėra teisiškai privalomos (Brown, 2003, p. 532-534). Tačiau tokia Teismo praktika ilgai negyvavo.

Kaip žinia, 2005 metais įvyko, kaip galima teigti, didis pokytis EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo praktikoje – Teismo Didžioji kolegija pateikė radikalią EŽTK numatytų pasekmių, kai valstybė nesilaiko nurodymų dėl laikinųjų apsaugos priemonių, analizę ir savo praktiką, tai padarė jau daugeliui žinomą sprendimu *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* (Mowbray, 2005, p. 378). Byla buvo susijusi su dviem Uzbekistano piliečiais, kuriuos Turkija išdavė Uzbekistanui po to, kai Uzbekistanas pareiškė, kad jie įvykdė nusikaltimus, susijusius su terorizmu, o pareiškėjai teigė, kad šių ekstradicijos atveju su pareiškėjais bus netinkamai elgiamasi ir jie bus kankinami. Nepaisant to, kad Teismas nurodė sustabdyti ir nevykdyti ekstradicijos proceso iki kol Teismas priims sprendimą šioje byloje, Turkija juos abu išdavė ir jie buvo nuteisti laisvės atėmimo bausmėmis. Teismas konstatavo, kad Turkija, nesilaikydama Teismo nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių pažeidė individualios peticijos teisę (Konvenciją 34 straipsnis) ir vadovaudamasis teisingo atlyginimo nuostata (Konvencijos 41 straipsnis) Teismas priteisė kiekvienam iš pareiškėjų neturtinės žalos atlyginimą bei patirtas bylinėjimosi išlaidas (*Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*, 1999). Iš to seka, kad šiuo sprendimu Teismas pripažino, kad laikinosios apsaugos priemonės atlieka reikšmingą vaidmenį siekiant išvengti nepataisomų, negrįžtamų situacijų, kurios trukdytų Teismui tinkamai išnagrinėti kreipimąsi ir prireikus užtikrinti pareiškėjui praktinę ir veiksmingą naudą, susijusią su Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis ir taip EŽTT nustatė savo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomumą Konvencijos šalims, iš esmės privalomumą susiedamas su Konvencijos šalių pareiga netrukdyti veiksmingai naudotis Konvencijos 34 straipsnyje įtvirtinta teise pateikti individualią peticiją.

Laikinosios priemonės gali pasiekti savo tikslą - užtikrinti veiksmingą žmogaus teisių apsaugą bei teisminį nagrinėjimą – tik tuo atveju, jei jos laikomos, ne tik paskelbiamos,

teisiškai privalomomis ir Susitariančios Šalys jų nuolat laikosi. Dzehtsiarou K., ir Tzevelekos, P., V., teigia, kad Teismo nurodytų laikinųjų priemonių šiuo metu laikomasi vis dažniau (Dzehtsiarou, Tzevelekos, 2021, p. 7). Teismo taikomų laikinųjų priemonių laikymosi rodiklis buvo daugiau nei 99 proc., o kiekvienas jų nesilaikymo atvejis iš karto sukeldavo neigiamą Teismo reakciją (Dzehtsiarou, Tzevelekos, 2021, p. 7).

Atsižvelgiant į tai, kad Teismo nurodymai taikyti laikinąsias apsaugos priemones yra privalomi Konvencijos šalims, išryškėja ir tai, kad šio privalomumo nesilaikant Teismas yra numatęs tam tikras pasekmes. Tačiau šioje vietoje verta pažymėti, jog Teismui nurodžius tam tikras laikinąsias apsaugos priemones, Susitariančios Šalies vyriausybė turi Teismui įrodyti, kad laikinosios priemonės buvo laikomasi arba, išimtinu atveju, kad buvo objektyvių kliūčių, trukdžiusių šių laikytis, ir kad Vyriausybė ėmėsi visų pagrįstų priemonių kliūtims pašalinti bei informuoti Teismą apie negalėjimą taikyti jo nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių (EŽTT Praktinis priimtumo kriterijų vadovas, 2011). Taip pat aktualu ir tai, jog, kaip ir pats EŽTT yra nurodęs, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo trukmė paprastai nustatoma tiek, kiek trunka Teismo procesas, arba trumpesniam laikotarpiui, tačiau EŽTT nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių taikymas gali būti bet kada nutrauktas Teismo sprendimu (Interim measures, 2023).

Tačiau jeigu apie kliūtis vykdyti Teismo nurodymą nepranešama, arba nėra imamasi nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių tuomet valstybei gali kilti tam tikros pasekmės dėl šių nesilaikymo. Kaip matyti iš anksčiau aptarto Teismo sprendimo byloje *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*, teismas ne tik suformulavo naują praktiką susijusią su laikinųjų apsaugos priemonių privalomumu, tačiau, pažymėtina, kad kaip ir iš esmės numatė privalomumo nesilaikymo pasekmes t. y. kompensaciją už padarytą žalą. Konvencijos 19 straipsnyje įtvirtinta, kad Teismas turi užtikrinti, jog valstybės laikytusi savo įsipareigojimų pagal Konvenciją (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Kaip pats teismas yra nurodęs, Konvencijos 41 straipsnyje įtvirtintos priteisiamos kompensacijos už žalą tikslas – kompensuoti pareiškėjui realias žalingas pažeidimo pasekmes, jei tai būtina (EŽTT Teismo reglamentas, 2020).

Pasekmės nesilaikant Teismo sprendimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo buvo nustatytos byloje *Wasserman prieš Rusiją*. Šioje byloje EŽTT patenkino pareiškėjo skundus dėl sprendimo nevykdymo ir dar kartą nustatė teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (Konvencijos 6 straipsnis) pažeidimą, ko pasekoje pareiškėjui vėl buvo priteistas atlyginimas už patirtą neturtinę žalą, kaip pasekmės Konvencijos šaliai nesilaikančiai Teismo sprendimo priimto vadovaujantis Teismo reglamento 39 taisykle ir netaikančiai nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių (*Wasserman prieš Rusiją*, 2005). EŽTT sprendimu

byloje *D. B prieš Turkiją* taip pat nutarė įpareigoti Turkiją kompensuoti pareiškėjui realias žalingas pažeidimo pasekmes, kurios kilo dėl šios aktyvių veiksmų t. y. Teismo nurodymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones nesilaikymo. Šioje byloje nors Turkijos Vyriausybė įvykdė Teismo nustatytą laikinąją apsaugos priemonę – sustabdė pareiškėjo deportaciją į Iraną, tačiau Teismas nustatė, kad Turkijos Vyriausybė su reikiamu stropumu nesilaikė Teismo reglamento 39 taisykle nurodytos laikinosios apsaugos priemonės, nes Turkijos valdžios institucijoms laiku nesiėmus veiksmų, buvo apsunkintas veiksmingas pareiškėjo atstovavimas ir todėl nurodė pareiškėjui atlyginti jo patirtą neturtinę žalą bei bylinėjimosi išlaidas (*D. B prieš Turkiją*, 2008). Taip pat byloje *M. A. prieš Prancūziją*, susijusioje su Alžyro piliečiu, kuris buvo nuteistas septynerių metų laisvės atėmimo bausme ir kuriam už dalyvavimą sąmoksle rengti teroro aktus buvo paskirta nuolatinė išsiuntimo iš Prancūzijos teritorijos priemonė. 2014 m. gruodžio mėn. pareiškėjas pateikė prieglobsčio prašymą, kurį Prancūzijos pabėgėlių ir asmenų be pilietybės apsaugos tarnyba atmetė. 2015 m. vasario 20 d. pareiškėjo advokatas buvo informuotas, kad pareiškėjas bus išsiųstas ir pateikė EŽTT naują prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kuriame pareikalavo, kad Prancūzijos Vyriausybė neišsiųstų pareiškėjo iki 2015 m. vasario 25 d., EŽTT įvertinęs pateiktas aplinkybes, atsižvelgdamas į tikėtiną nepataisomos žalos atsiradimo ateityje galimybę dėl tariamo pažeidimo, nurodė Prancūzijos Vyriausybei neišsiųsti pareiškėjo iki pirmiau įvardintos datos. Vis dėlto pareiškėjas buvo išsiųstas į Alžyrą ir sulaikytas policijos. Todėl Teismas nusprendė, kad Prancūzijos Vyriausybė pažeidė Konvencijos 34 straipsnį, vykdydama pareiškėjo perkėlimą į Alžyrą, nepaisant Teismo laikinosios priemonės. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas apie būsimą išsiuntimą sužinojo tą pačią dieną, kai buvo numatytas skrydis, todėl jam neliko laiko kreiptis į Teismą dėl antrosios laikinosios apsaugos priemonės, o tai prilygo jo teisės į veiksmingą teisinės gynybos priemonę pagal Konvencijos 34 straipsnį pažeidimui (*M. A. prieš Prancūziją*, 2015). Pažymėtina, kad šioje byloje Teismas taip pat nustatė, kad pareiškėjas nebuvo išnaudojęs visų vidaus teisinės gynybos priemonių, todėl jo individuali peticija buvo atmesta, tačiau atsižvelgiant į pirmiau aptartą Teismo praktiką, manytina, kad jei pareiškėjas būtų išnaudojęs visas vidaus teisinės gynybos priemones, tikėtina, Teismas būtų šio peticiją priėmęs bei įpareigojęs Prancūzijos valdžios institucijas, už tai kad šios nesilaikė Teismo nurodytos laikinosios apsaugos priemonės, šio patirtą žalą atlyginti.

Neseniai EŽTT priėmė dar vieną aktualų sprendimą, kuris padeda atskleisti šio Teismo nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo padarinius – byloje *SY prieš Italiją*. Ši byla susijusi su pareiškėju, kuris sirgo tam tikromis psichinėmis ligomis ir jo tolesniu laikymu įprastiniame kalėjime. Teismas gavęs šią pareiškėjo peticiją, remdamasis

Teismo reglamento 39 taisykle pritaikė laikinąją apsaugos priemonę – nurodė apgyvendinti pareiškėją vienerių metų laikotarpiui apsaugos priemonių vykdymo gyvenamojoje vietoje, tačiau ši laikinoji apsaugos priemonė nebuvo įvykdyta, todėl Teismas galutiniu sprendimu nustatė, kad buvo pažeista pareiškėjo teisė į kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą (Konvencijos 3 straipsnis), teisė į laisvę ir saugumą (Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis), teisė į kompensaciją už neteisėtą sulaikymą (5 straipsnio 5 dalis) ir teisė teikti individualias peticijas (Konvencijos 34 straipsnis), todėl Teismas už jo nurodytos laikinosios apsaugos priemonės netaikymą, neįvykdymą priteisė pareiškėjui taip pat kompensaciją patirtai žalą atlyginti (*SY prieš Italiją*, 2020).

Aktuali ir šiuo metu vykstanti situacija dėl Lenkijos teisėjų. Visai neseniai Varšuvos apeliacinio teismo pirmininkas teisėjas P. Schab 2022 m. gruodžio 13 d. nurodė, kad Lenkijos teisėjų bylose Leszczyńska-Furtak prieš Lenkiją, Gregajtys prieš Lenkiją, and Piekarska-Drażek prieš Lenkiją, kuriose nurodyta Teismo laikinoji apsaugos priemonė - sustabdyti sprendimų perkelti pareiškėjus iš Varšuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus į Darbo ir socialinės apsaugos skyrių vykdymą ir užtikrinti, kad nebūtų priimtas joks sprendimas perkelti pareiškėjus į kitą Varšuvos apeliacinio teismo skyrių prieš jų valią, kol Teismas galutinai išnagrinės pareiškėjų skundus (Non-compliance...in Polish judiciary cases, 2023). Varšuvos apeliacinio teismo pirmininkas teisėjas P. Schab paaiškino, kad laikinoji apsaugos priemonė nėra privaloma ir nėra Teismo sprendimas, taip pat, jog Lenkijos Konstitucinio Teismo 2022 m. kovo 10 d. sprendimu nuspręsta, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis nesuderinama su Lenkijos Konstitucija tiek, kiek Europos Teismui suteikiama teisė vertinti įstatymų, susijusių su teismų organizacija, teismų jurisdikcija, Nacionalinės teismų tarybos organizavimu, veikla, darbo tvarka ir narių rinkimų būdu, atitiktį Konstitucijai ir EŽTT laikinosios apsaugos priemonės vykdymas pažeistų Lenkijos teisę (Poland informs European court it..., 2023). Atsižvelgus į pirmiau aptartą Teismo praktikos visetą, sprendina, kad šiuo atveju ateityje pripažinus, kad Lenkijos Vyriausybė vis dėlto nesilaikė nurodytos EŽTT laikinosios apsaugos priemonės, Teismas ateityje gali skirti žalos atlyginimą kompensaciją už padarytą žalą pareiškėjams, kaip pasekmę dėl Teismo nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo.

Kaip matyti iš keleto Teismo nagrinėtų bylų apžvalgos, sprendina, kad nors pirmiau net ir pats Teismas savo nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nelaikė privalomomis, pasikeitus praktikai, EŽTT nurodomos laikinosios apsaugos priemonės tapo privalomomis visoms Susitariančioms Šalims ir už Teismo nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymą/netaikymą, Teismas gali skirti žalos atlyginimą pareiškėjui, kadangi ši teismo teisė kyla iš teisingo atlyginimo nuostatos įtvirtintos Konvencijos 41 straipsnyje.

2. LAIKINŪJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO ATVEJAI

2.1. Laikinių apsaugos priemonių nurodymas, kai EŽTK pažeidimu keliamas pavojus gyvybei ar fizinei neliečiamybei

2.1.1. Laikinosios apsaugos priemonės dėl deportacijos ir ekstradicijos procedūrų vykdymo

Užsienio moksliniuose straipsniuose laikomasi pozicijos, jog EŽTT laikinąsias apsaugos priemones taiko tik bylose dėl teisės į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis), kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo (Konvencijos 3 straipsnis) (Saccucci, 2021, p. 4).

Anot Madrigal, Sánchez E., ir Zyberi, G., Teismo 39 taisyklės taikymas minėtų straipsnių apimtyje yra susijęs su „neišvengiamos nepataisomos žalos grėsme“, kuri paprastai susijusi su deportacijos ir ekstradicijos procedūromis (Madrigal, Zyberi, 2022, p. 7). Atsižvelgiant į jau aptartą EŽTT laikinių apsaugos priemonių pobūdį, teigtina, jog šis mechanizmas, kaip pažymi J. Konovalova, suteikia prieglobsčio prašytojams papildomą šansą apsisaugoti nuo nepašalinamos ir neatitaisomos žalos atsiradimo, jei juos būtų ketinama išsiųsti į valstybę, kurioje gali grėsti kankinimų, žiauraus, nežmoniško ir žeminančio elgesio pavojus pagal EŽTK 3 straipsnį (Konovalova, 2013, p. 58). Iš tiesų, apžvelgus naujausią EŽTT praktiką dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo deportacijos ar ekstradicijos bylose, matyti, kad pareiškėjai (prieglobsčio prašytojai) į Teismą kreipiasi dėl teisės į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis), kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo (Konvencijos 3 straipsnis), tačiau pažymėtina, kad pareiškėjų prašymuose taip pat vyrauja įvairi nurodomo grėsmės kategorija, jeigu jie būtų grąžinti, pavyzdžiui, pareiškėjas, kuris yra Irano pilietis ir atsivertęs į krikščionybę, nurodė, kad šį išsiuntus į Iraną jam grėstų realus pavojus būti persekiojamam, būti nuteistam mirties bausme (*F.G. prieš Švediją*, 2011); pareiškėja prašyme dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo nurodė, kad jei ši bus grąžinta į Gvinėją, kils pavojus fizinei neliečiamybei, kadangi šiai gresia lytinių organų žalojimas (Judgments of 19 January...,2016); taip pat buvo atveju, kai pareiškėjas nurodė galimą ankstyvos mirties atvejį, jei šis bus išsiųstas, taip nutiko byloje *Paposhvili prieš Belgiją*, pareiškėjas nurodė, kad šis sirgo keliomis sunkiomis ligomis (lėtine limfocitine leukemija bei tuberkulioze), prašė teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kadangi šis manė, jog išsiuntus jį į Gruziją jam grėstų

realus nežmoniško ir žeminančio elgesio bei ankstyvos mirties pavojus (*Paposhvili prieš Belgiją*, 2010). Panašus atvejis buvo ir byloje *Khachaturov prieš Armėniją*, pareiškėjas teigė, kad dėl savo sveikatos būklės negali būti perduotas nei oro, nei sausumos transportu (*Khachaturov prieš Armėniją*, 2017). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog įvairi nurodomų grėsmių kategorija vyravo ir ankstesnėje EŽTT praktikoje, pavyzdžiui, galimybė po deportacijos nusižudyti dėl pareiškėjo psichiatrinės būklės; galimybė, kad pareiškėjas gali patirti persileidimą; arba galimybės gauti gydymą pareiškėjui, sergančiam AIDS, nebuvimas (Garry, 2001, p. 415).

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad kreipiantis dėl deportacijos ar ekstradicijos sustabdymo vyrauja itin įvairios grėsmės kategorijos. Priežastys kodėl pareiškėjas negali būti deportuojamas ar išsisiunčiamas visada priklauso nuo situacijos, identišku atveju retai kada pasitaiko, todėl vis daugiau kreipiantis į EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo dėl deportacijos ar ekstradicijos procedūrų sustabdymo daugiau plėtojama ir šių priemonių praktika.

Ši tema ypatingai aktuali ir Lietuvai, kadangi suintensyvėjus migrantų, kurie neteisėtai kerta Lietuvos sieną, srautui iš Baltarusijos, t. y. pradėjus hibridinį karą prieš Lietuvą, Lietuvos Vyriausybei teko susidurti ir su EŽTT nurodytomis laikinosios apsaugos priemonėmis. Atkreiptinas dėmesys, jog atsižvelgiant į įvairių pateikiamų grėsmių kategorijas, gali atrodyti, jog EŽTT dauguma atvejų nurodo prašomas laikinąsias apsaugos priemones dėl tariamų pažeidimų ir vėliau pripažįsta, kad Susitariančios Šalies vyriausybė padarė EŽTK pažeidimą, tačiau taip klaidinga manyti. Kiekvienu atveju Teismas kartu su peticija pateiktas aplinkybes atidžiai įvertina ir gali nuspręsti nurodyti laikinąsias apsaugos priemones peticijos priėmimo stadijoje, tačiau tai nereiškia, kad vėliau priimdamas galutinį sprendimą nustatys EŽTK pažeidimą ir priešingai, nenustačius galimos nepataisomos žalos ateityje ir nenurodžius laikinųjų apsaugos priemonių, nereiškia to, kad Teismas vėliau nepriims sprendimo, jos vis dėlto nagrinėtinu atveju buvo padaryti EŽTK pažeidimai. Taip pat aktualu ir tai, kad atsižvelgiant į nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių vykdymą, Teismas gali nuspręsti šias panaikinti arba pratęsti. Pavyzdžiui, kaip ir minėta, EŽTT nurodė laikinąsias apsaugos priemones byloje *T. K. ir kiti prieš Lietuvą*, kuri susijusi su Lietuvos valdžios institucijų sprendimais atmesti pareiškėjų pateiktus prieglobsčio prašymus ir išsiųsti juos į Tadžikistaną, pareiškėjai skundėsi, kad dėl pirmojo pareiškėjo narystės uždraustoje opozicinėje politinėje partijoje jie susidurtų su netinkamo elgesio pavojumi, todėl Teismas įvertinęs aplinkybes bei galimą nepataisomos žalos ateityje grėsmę dėl tariamo pažeidimo, vadovaudamasis Teismo reglamento 39 taisykle, patenkino pareiškėjų prašymą taikyti laikinąją apsaugos priemonę ir nurodė Lietuvos Vyriausybei

neišsiųsti pareiškėjų į Tadžikistaną iki kito Teismo sprendimo priėmimo (*T. K prieš Lietuvą*, 2020). Analogiškas atvejis aptinkamas ir peticijoje *A.S. ir kiti prieš Lietuvą*. Šiuo atveju pareiškėjai taip pat nurodė, kad yra įstrigę pasienyje tarp Baltarusijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos, teikdami pareiškimą slapstėsi Lietuvoje, taip pat identišškai nurodė, jog prašo sustabdyti išsiuntimą dėl identiškų priežasčių, tačiau šioje byloje, Teismas ne tik nurodė Lietuvos Vyriausybei laikinasias apsaugos priemones, tačiau ir pažymėjo, kad šios galios iki tam tikro laiko, t. y. iki 2021 m. rugsėjo 29 d. imtinai (*A.S ir kiti prieš Lietuvą*, 2021). Kitoje byloje susijusioje su Lietuva dėl atgręžimo yra *A.M. ir kiti prieš Lietuvą*, Teismas taipogi nurodė laikinasias apsaugos priemones (2021 m. gruodžio 21 d. EŽTT priėmė sprendimą..., 2021). Kaip matyti iš pirmiau pristatyto *A.S. ir kiti prieš Lietuvą* sprendimo teismas nurodydamas laikinasias apsaugos priemones gali taikyti ir iki tam tikro laiko. Iš to seka, kad pasibaigus nurodytam terminui, Teismui įvertinus, jog nurodytos aplinkybės dėl kurių buvo taikytos laikinosios apsaugos priemonė neišnyko – gali pratęsti šių galiojimą arba priešingai, išnykus nepataisomos žalos rizikai, Teismas šių taikymą gali nutraukti, taip kaip vėliau tai ir nusprendė padaryti peticijoje *A.S ir kiti prieš Lietuvą*, kadangi Lietuvos Vyriausybė patikino Teismą, kad pareiškėjai nebus išsiųsti iš Lietuvos, kol nebus išnagrinėti jų prieglobsčio prašymai (*A.S. prieš Lietuvą*, 2021).

Kituose sprendimuose susijusiosiose su išsiuntimu *H.M.M. ir kiti prieš Latviją* bei *R.A. ir kiti prieš Lenkiją*, kurioje kurdų tautybės Irako piliečiai bei Afganistano - bandė atvykti į Latviją, tariamai, kaip jau įprasta iš pirmiau nurodytų bylų, siekdami gauti tarptautinę apsaugą, Teismas nustatęs tariamus EŽTK pažeidimus nurodė Latvijos Vyriausybei bei šios valdžios institucijoms aprūpinti pareiškėjus gyvybei svarbiais reikmenimis, t. y. vandeniu, maistu, drabužiais bei tinkama medicinine priežiūra, pažymėjo, kad šios nurodytos laikinosios apsaugos priemonės galios iki tam tikro laiko, todėl vėliau atsižvelgdamas į tai, kad kai kurie pareiškėjai buvo įleisti į Latvijos teritoriją dėl humanitarinių priežasčių, o duomenų apie kitų pareiškėjų buvimą pasienio zonoje ar netoli jos nebuvo, nusprendė nurodytas laikinasias apsaugos priemones panaikinti (Court... border with Latvia and Poland, 2021; Court lifts interim...border with Latvia).

Kaip ir pirmiau, kalbant apie EŽTT praktiką nustatant laikinasias apsaugos priemones, teismas ne visada tenkina pareiškėjų prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tokio pobūdžio bylose. Pavyzdžiui, byloje *Iquioussen prieš Prancūziją* EŽTT atmetė kreipimąsi dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo. Prašyme pareiškėjas nurodė, kad šis yra islamo atšakos dvasininkas¹ ir Prancūzijoje skaitė paskaitas. Pareiškėjas

---

¹ Peticijoje pareiškėjas nurodė, kad šis yra imamas. Imamu laikomas kai kurių islamo atšakų dvasininkas. (žr. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Imamas>).

į Teismą kreipėsi paaiškindamas, kad Prancūzijos vidaus reikalų ministras išleido įsakymą panaikindamas pareiškėjo leidimą gyventi šalyje ir pradėjo išsiuntimo procedūrą nurodydamas, kad pareiškėjo skaitomos paskaitos yra grėsmė viešajai tvarkai. Pareiškėjas prašė Teismo nurodyti Prancūzijos Vyriausybei sustabdyti išsiuntimo procedūrą, kadangi tokiu vidaus ministro pirmininko priimtu įsakymu buvo pažeistas kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimas (Konvencijos 3 straipsnis), teisė į pagarbą bei privatų ir šeimos gyvenimą (Konvencijos 8 straipsnis), minties, sąžinės ir religijos laisvė, (Konvencijos 9 straipsnis), saviraiškos laisvė (Konvencijos 10 straipsnis) bei teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę (Konvencijos 13 straipsnis), tačiau Teismas šiuo atveju nežvelgė nepataisomos žalos grėsmės dėl tariamo pažeidimo, todėl pareiškėjo prašymo nurodyti laikinąsias apsaugos priemones netenkino. (Deportation of an imam for threatening..., 2022).

Kaip matyti vienas iš pagrindinių EŽTK tariamų pažeidimų, kuriais keliamas pavojus gyvybei ar fizinei neliečiamybei yra susiję su deportacijos arba išsiuntimo procedūromis. Taip pat iš aptartos EŽTT praktikos dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo matyti, jog Teismas patenkinęs peticijas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo gali šias panaikinti, jei pagrįstai mano, jog šių taikymas tampa nebeaktualus dėl išnykusių aplinkybių dėl kurių laikinosios apsaugos priemonės buvo taikomos. Analogiškai, Teismas nurodytas laikinąsias apsaugos priemones gali panaikinti ir tuomet, kai gauna Susitariančios Šalies valstybės vyriausybės patvirtinimą dėl šių laikymosi. Taip pat Teismas atsižvelgdamas į šių nurodymų būtinybę, gali nuspręsti šias priemones pratęsti.

2.1.2. Laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas suimtųjų ir kalinčių asmenų sveikatos priežiūros užtikrinimo srityje

Žmogaus teisių diskursas įtikino mus reguliuoti sveikatos priežiūrą visose jurisdikcijose, neatsižvelgiant į asmens teisinį statusą (Salerno, 2016, p. 1). Akcentuotina, jog EŽTT jurisprudencijos raida susijusi tiek su pareiškėjų, kurie yra visiškai pavaldūs valstybei, teise į tinkamas gyvenimo sąlygas, tiek su teise į sveikatos priežiūrą dėl įkalinimo (Salerno, 2016, p. 1). Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad vis tobulėjančioje ir besivystančioje EŽTT praktikoje taip pat aptinkama ir su kalinių teisėmis į sveikatos apsaugą praktika.

Pavyzdžiui, pareiškėjai Makharadze ir Sikharulidze kreipėsi į Teismą dėl to, kad pareiškėjui Makharadze kalėjime nebuvo užtikrintos veiksmingas gydymas. Pareiškėjai nurodė, kad Gruzijos kalėjimuose plintant mirtinos formos tuberkuliozės formai, šio

prašymai atidėti jam paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą dėl jo sveikatos būklės ir dėl to, kad kalėjime jis nebuvo aprūpinamas tinkamais vaistais nuo tuberkuliozės, nesirūpinama jo sveikata ir kt. Šioje byloje Teismas nustatęs teisės į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis) bei nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo tariamą pažeidimą (Konvencijos 3 straipsnis), peticijos priėmimo stadijoje nurodė Gruzijos Vyriausybei pareiškėją Makharadze perkelti į ligoninę, kurios specializacija turėjo būti tuberkuliozės gydymas (*Makharadze ir Sikharulidze prieš Gruziją*, 2007). Tačiau Gruzijos Vyriausybė nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikė, Teismui paaiškino, kad pareiškėją perkėlė į ligoninę, kurioje pareiškėjui buvo suteikta galimybė naudotis gydymo forma, tačiau vėliau pareiškėjas mirė, ko pasekoje EŽTT konstatavo, jog Gruzijos Vyriausybė nesilaikė šiai nurodytų Teismo laikinųjų apsaugos priemonių ir nustatė minėtų EŽTK saugomų žmogaus teisių bei laisvių pažeidimus (*Makharadze ir Sikharulidze prieš Gruziją*, 2007). Kita naujausia praktika dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo dėl suimtųjų sveikatos apsaugos, taip pat ir pirmiau minėta – *Sy prieš Italiją* sprendimas. Šioje byloje Teismas nustatė, kad pareiškėjas sergantis psichine liga, šiuo atveju – bipoliniu afektiniu sutrikimu, buvo laikomas kalėjime, nepaisant vidaus teismų sprendimų, kuriais vadovaujantis pareiškėjas turėjo būti perkeltas į prevencinių priemonių vykdymo gyvenamąjį centrą, o vėliau į kalėjimo psichiatrijos tarnybą. Teismas nustatęs kankinimo draudimo (Konvencijos 3 straipsnis), teisės į laisvę ir saugumą (Konvencijos 5 straipsnis) tariamus pažeidimus, nurodė Italijos Vyriausybei nedelsiant perkelti pareiškėją į prevencinio vykdymo centrą vieneriems metams (*Sy prieš Italiją*, 2020). Tiesa, šioje peticijoje vėliau buvo nustatyta, kad Italijos Vyriausybė nevykdė EŽTT nurodytos laikinosios apsaugos priemonės, taip pat vėliau Teismui nustačius, kad vis dėlto Italijos Vyriausybė pažeidė EŽTK saugomus gėrius pareiškėjui priteisė padarytos žalos atlyginimą.

2019 metais prasidėjus COVID-19 pandemijai žmonės vis labiau pradėjo kvestionuoti šios ligos protrūkį bei vakcinacijos naudą, todėl nenuostabu, kad ir EŽTT teko susidurti su šios pandemijos protrūkiu, kadangi Teismas neįprastai daug gavo peticijų susijusių su asmenų prašymais nurodyti laikinąsias apsaugos priemones. Viena iš tokių gautų peticijų buvo taip pat susijusi ir su suimtųjų ir kalinčių asmenų sveikatos priežiūra – *Fenech prieš Maltą*. Pareiškėjas kreipėsi į Teismą nurodydamas, kad Maltos valdžios institucijos imdamosi atitinkamų priemonių siekiant suvaldyti COVID 19 ligą pažeidė jo teisę į gyvybę bei tuo pačiu ir nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, kadangi šis buvo izoliuotas, jam nebuvo leista naudotis sporto sale ir kt. (Konvencijos 2, 3 straipsniai). Teismas vertindamas tai, ar Maltos valdžios institucijos ėmėsi atitinkamų priemonių, kad

apsaugotų jį nuo užsikrėtimo COVID-19, kol jis buvo kalėjime, nustatė, kad teisė į gyvybę bei nežmoniškas ar žeminančio elgesio draudimas nebuvo pažeisti, kadangi, priešingai nei teigė pareiškėjas, pažymėjo, kad apribojimai susiję su COVID-19 buvo taikomi ne tik jam vienam, o visai visuomenei, o atitinkamos priemonės, negalėjo būti laikomos sukėlusiomis jam daugiau kančių ar sunkumų, todėl nenustatė EŽTK pažeidimų netenkino ir pareiškėjo prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (Covid-19 and detention conditions... found, 2022).

Kaip matyti iš aptartos praktikos netinkama asmens sveikatos priežiūra EŽTT vertinama neatsižvelgiant į asmens teisinį statusą, taip pat iš nagrinėtų sprendimų pažymėtina, kad EŽTT netaiko laikinųjų apsaugos priemonių kuomet aplinkybės būna susijusios su visuomenės sveikata, ypač pandemijos metu.

2.1.3. Laikinių apsaugos priemonių nurodymas medicinos srityje

Pratęsiant EŽTT praktikos analizę dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo, kalbant apie medicinos sritį vėlgi aktualūs ir EŽTT sprendimai susiję COVID-19. Vienas iš tokių pavyzdžių EŽTT sprendimas su neįprastai dideliu pareiškėjų skaičiumi – *Abgrall ir kiti 671 prieš Prancūziją*. Pareiškėjai būdami priešgaisrinių ir apsaugos tarnybų bei ligoninėse dirbantys nariai kreipėsi į Teismą prašydami EŽTT nurodyti laikinąją apsaugos priemonę – sustabdyti reikalavimą būti paskiepytam, kaip tai buvo nustatyta Europos Parlamento ir Tarybos reglamento 2021 m. rugpjūčio 5 d. įstatymu, alternatyviai sustabdyti nuostatų nutraukiančias darbo užmokesčio mokėjimą asmenims, kurie nesilaikė reikalavimo pasiskiepyti 2021 m. rugpjūčio 5 d. Įstatymo 12 straipsnyje nustatytų pareigų, susijusių su skiepimu, vykdymą (Requests for interim measures from 672 members..., 2021). Pareiškėjai šį savo prašymą grindė teisės į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnio) ir teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 straipsnis) pažeidimais, tačiau Teismas išanalizavęs peticiją galimos nepataisomos žalos nežvelgė, todėl pakartojo, kad EŽTT laikinąsias apsaugos priemones nurodo tik išimtiniais atvejais, kai priešingu atveju pareiškėjams gresia realus negrįžtamos žalos pavojus, o tokia, kaip jau ir minėta, šioje peticijoje – nenustatyta. Analogiško vertinimo EŽTT laikėsi ir peticijose *Kakaletri ir kiti prieš Graikiją* bei *Theofanopoulou ir kiti prieš Graikiją*. Teismas pranešimu spaudai informavo, kad minėtose peticijose pareiškėjai skundėsi, kad pareiškėjams norint toliau vykdyti savo profesinę veiklą, pagal įstatymą jie, kaip sveikatos sektoriaus specialistai, privalėjo pasiskiepyti nuo COVID-19, peticijose rėmėsi teisės į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis), nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo (Konvencijos 3 straipsnis),

vergijos ir priverstinio darbo (Konvencijos 4 straipsnis), teisės į laisvę ir saugumą (Konvencijos 5 straipsnis), teisės teisingą bylos nagrinėjimą (Konvencijos 6 straipsnio), teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 straipsnio) bei diskriminacijos draudimo pažeidimais (Konvencijos 14 straipsnis). Taip pat kreipimusi į EŽTT prašė teismo nurodyti Graikijos Vyriausybei laikinas apsaugos priemones – sustabdyti įstatymo, kuriuo nuspręsta privalomai skiepyti sveikatos priežiūros specialistus, kurie nori toliau vykdyti savo veiklą, taikymą (Refusal... health-sector staff against Covid-19, 2021). Tačiau Teismas įvertinęs peticijoje nurodytas aplinkybes, nusprendė atmesti prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir taip pat kaip ir minėtoje byloje *Abgrall ir kiti 671 prieš Prancūziją*, Teismas Kakaletri ir kiti prieš Graikiją bei Theofanopoulou ir kiti prieš Graikiją sprendimais atkreipė dėmesį, kad dėl priemonių pagal Teismo reglamento 39 taisyklę sprendžiama nagrinėjant bylą Teisme, nedarant įtakos vėlesniems sprendimams dėl bylos priimtumo ar esmės (Refusal... health-sector staff against Covid-19, 2021). Taip pat, kad Teismas tokius prašymus tenkina tik išimtiniais atvejais, kai priešingu atveju pareiškėjams grėstų reali negrįžtamos žalos rizika, o minėtose bylose – neižvelgė.

Iš esmės šie EŽTT praktikos pavyzdžiai nurodant laikinas apsaugos priemones peticijose susijusiose su medicinos sritimi tik patvirtina pirmiau prieitą išvadą, jog EŽTT nenurodo laikinųjų apsaugos priemonių, kuomet tam tikri suvaržymai yra reikalingi visuomenės labui, šiuo atveju siekiui apsaugoti žmonių teisę į gyvybę bei sveikatą pandemijos metu. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad, kaip nurodė EŽTT, dėl priemonių pagal Teismo reglamento 39 taisyklę sprendžiama nagrinėjant bylą Teisme, nedarant įtakos vėlesniems sprendimams dėl bylos priimtumo ar esmės.

Kalbant apie EŽTT praktiką nustatant laikinas apsaugos priemones medicinos srityje aktualūs ir Teismo sprendimai susiję su situacijomis kuomet asmuo dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo asmeniui taikomas gyvybę palaikantis gydymas. Vienas iš naujausio tokio pobūdžio bylose priimtų sprendimų yra *Medmoune prieš Prancūziją*. Šioje byloje pareiškėjos (paciento sutuoktinė ir dukra) kreipėsi į Teismą prašydamos sustabdyti teismo sprendimo, kuriuo gydytojams leidžiama nutraukti paciento (pareiškėjų vyro, tėvo) gyvybę palaikantį gydymą, vykdymą. Teigė, kad tokio teismo sprendimo įvykdymas pažeistų paciento teisę į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis) bei teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 straipsnis). Pareiškėjos taip pat nurodė, kad pacientas anksčiau raštu buvo išreiškęs pageidavimą, jog gyvybę palaikantis gydymas būtų tęsiamas ir tuo atveju jei šis nebegalėtų savo valios išreikšti. Šioje byloje vidaus teismai taip pat kreipėsi į Konstitucinę tarybą dėl atitinkamo teisės akto nuostatos išaiškinimo, kuria suteikiama teisė

gydytojų komandai tokiais atvejais kaip aptariamoje byloje nutraukti gyvybę palaikantį gydymą, kuris išaiškino, kad tokia nuostata nagrinėjamu atveju galima, atsižvelgiant į tai, kad paciento gydymas buvo nebeįmanomas dėl to, kad paciento būklė buvo negrįžtama, todėl gydytojai turi teisę nutraukti gyvybę palaikantį gydymą, nors ir pacientas buvo išreiškęs norą nenutraukti gydymo. EŽTT atsižvelgęs į nurodytas aplinkybes bei Konstitucinės tarybos minėtą išaiškinimą, kad gydymas nebuvo įmanomas ir paciento būklė buvo negrįžtama, todėl gydytojai turi teisę nutraukti gyvybę palaikantį gydymą, nusprendė pareiškėjų prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo netenkinti, o pareiškėjų peticiją atmetė, kadangi šioje situacijoje tokie Prancūzijos įstatymo bei gydytojų veiksmai negalėjo būti laikomi rimtu ir akivaizdžiai neteisėtu EŽTK pažeidimu (Application for interim measures to stay..., 2022).

EŽTT taip pat nusprendė nenurodyti laikinųjų apsaugos priemonių ir peticijoje A. B ir kiti prieš Jungtinę Karalystę. Situacija kiek analogiška palyginus šios situacija su pirmiau minėta byla, kadangi šis atvejis buvo susijęs su gyvybę palaikančio gydymo nutraukimu 12 metų vaikui A. B., kuris 2022 m. patyrė katastrofišką hipoksinę išeminę smegenų traumą. Vaiko tėvai su prašymu dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo kreipėsi į Teismą prašydami nurodyti Jungtinės Karalystės Vyriausybei nenutraukti gyvybę palaikančio gydymo, kadangi vidaus teismai netenkino pareiškėjų prašymų, o Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas atmetė ir pareiškėjų prašymą leisti apskūsti priimtą apeliacinio teismo sprendimą (Request...of life sustaining treatment, 2022). Vėliau pareiškėjai padavė peticiją iš esmės, kuria nurodė, kad Jungtinė Karalystė pažeidė teisę į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis), teisę į teisingą bylos nagrinėjimą (Konvencijos 6 straipsnis), teisę į privatus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 straipsnis), minties, sąžinės ir religijos laisvę (Konvencijos 9 straipsnis), teisę į veiksmingą teisinės gynybos priemonę (Konvencijos 13 straipsnis), diskriminacijos draudimą (Konvencijos 14 straipsnis) bei teisę į individualią peticiją (Konvencijos 34 straipsnis). Teismas šiuo atveju paaiškino, kad Konvencijos 34 ir 35 straipsniuose numatytos priimtumo sąlygos nebuvo įvykdytos bei tai, kad šis savo sprendimu nepripažino, kad jis turi jurisdikciją nagrinėti bylą pagal Konvencijos 35 straipsnio 2 dalies b punktą, kuris įtvirtina, kad EŽTT nenagrinėja jokie pareiškimo, kuris iš esmės yra toks pat, kaip pateiktas kitai tarptautinio tyrimo ar sprendimo procedūrai (Request...of life sustaining treatment, 2022). Neįžvelgęs nepataisomos žalos kriterijaus nusprendė pareiškėjų prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių netenkinti, o pareiškėjo peticijos, minėtais pagrindais, nepriėmė.

Atsižvelgiant į šią praktiką, pabrėžtina, kad EŽTT nors ir įžvelgdamas EŽTK pažeidimą vertina ir tai, ar atitinkamoje situacijoje šis pažeidimas laikytinas rimtu ar

akivaizdžiai neteisėtu, todėl tai tik patvirtina pirmiau darbe išdėstytą išvadą, jog teismas kiekvienu konkrečiu atveju atidžiai įvertina bylos aplinkybes ir tik tuomet sprendžia dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo.

2.2. Laikinių apsaugos priemonių nurodymas, kai EŽTK galimu pažeidimu nekliamas pavojus gyvybei ar fizinei neliečiamybei

2.2.1. Laikinių apsaugos priemonių nurodymas privataus asmens gyvenimo srityje

EŽTK 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas, o šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Nors šios teisės pažeidimas nesusijęs su pavojumi gyvybei ar fizinei neliečiamybei, tačiau ši žmogaus teisė yra ne ką mažiau svarbesnė už kitas. Ši teiginį pagrindžia ir EŽTT vis daugėjančių viešai prieinamų peticijų prašančių dėl šios teisės tariamo pažeidimo nurodyti laikinas apsaugos priemones. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad kalbant apie EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių nurodymą privataus gyvenimo srityje, moksliniuose straipsniuose teigiama, jog Teismo praktika šioje srityje palaipsniui plėtojasi link platesnės „nepataisomos žalos“ sąvokos, kadangi vis daugėjant EŽTT praktikos dėl teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą tariamų pažeidimų, Teismas vis plačiau taiko 39 taisyklę nurodydamas laikinas apsaugos priemones (Saccucci, 2021, p. 14). Pavyzdžiui, visai neseniai EŽTT išleido išsamų pranešimą spaudai susijusį su Romų tautybės piliečių iškeldinimu iš stovyklų žemėje, kuri nebuvo jų nuosavybė. Dauguma pareiškėjų skundėsi teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (Konvencijos 8 straipsnis) bei diskriminacijos uždraudimo tariamais (Konvencijos 14 straipsnis) pažeidimais. Teismas peticijų *Caldaras ir Lupu prieš Prancūziją, Ciurar ir kiti prieš Prancūziją, Stefan ir kiti prieš Prancūziją, Stan prieš Prancūziją, Sisu ir kiti prieš Prancūziją, Margoi ir kiti prieš Prancūziją* priėmimo stadijoje įvertinęs galimos nepataisomos žalos galimybę buvo nurodęs laikinas apsaugos priemones – pagal faktą iškeldinamiems asmenims suteikti apgyvendinimą. Vėliau nagrinėjant bylą iš esmės EŽTT

nustatė, kad tiek teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, tiek diskriminacijos uždraudimo pažeidimų nebuvo, todėl panaikino nurodytas laikinas apsaugos priemones. Teismas akcentavo, kad valdžios institucijų kišimasis į pareiškėjų teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą atitiko įstatymus ir juo buvo siekiama teisėtų tikslų - apsaugoti sveikatą ir visuomenės saugumą bei žemės savininkų nuosavybės teises ir laisves (The orders to vacate unauthorised camps..., 2022).

Taip pat aptariant EŽTT praktiką dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo peticijose susijusiose su privačiu asmens ir šeimos gyvenimu kaip pavyzdį galima pateikti ir EŽTT sprendimą *Soares de Melo prieš Portugaliją*. Šia peticija buvo susijusi su nutartimi dėl septynių M. Soares de Melo vaikų globos siekiant juos įvaikinti. Kartu su peticija Teismui buvo pateiktas ir prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Pareiškėja nurodė, kad iš jos buvo atimta motinos teisė bei nutrauktas bendravimas su pareiškėjos vaikais šiuo perdavus į globos namus. EŽTT atsižvelgdamas į tai, kad nagrinėjamu atveju Pareiškėja ir šios vaikus siejo tvirti emociniai ryšiai, siekdamas išvengti nepataisomos žalos atsiradimo, jei laikinosios apsaugos priemonės nebūtų nurodytos, nusprendė Portugalijos Vyriausybei nurodyti, kad šios valdžios institucijos suteiktų teisę pareiškėjai bendrauti su savo vaikais iki galutinio EŽTT sprendimo priėmimo (Placement and adoption order for children..., 2016).

Kitame pavyzdyje *Petrache ir Tranca prieš Italiją*, pareiškėjos nurodė, kad šias norėta iškeldinti iš laikino apgyvendinimo centro, kadangi šis pastatas buvo pripažintas griūvančios būklės. Italijos valdžios įstaigos pareiškėjams pasiūlė dalyvauti „Gero būsto“ programoje, tačiau pareiškėjai Petrache atsisakius, šiai buvo pranešta apie iškeldinimą ir nustatytas terminas šiam veiksmui atlikti. Pabrėžtina, jog iškeldinimas galiojo tik pareiškėjai Petrache, nors su pareiškėjomis dukra bei anūke šios priklausė vienam namų ūkiui, o pati Petrache negalėjo būti iškeldinama viena, kadangi ji dėl sveikatos būklės negali atlikti viena kasdieninės veiklos. Remiantis šiomis aplinkybėmis pareiškėjos teismui pateikė prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prašydamos EŽTT nurodyti Italijos Vyriausybę sustabdyti pareiškėjos *Petrache* iškeldinimo procedūrą iš laikino pagalbos centro. Tą pačią dieną Teismas nusprendė nurodyti Italijos vyriausybei, prašytas laikinas apsaugos priemones iki kol vyks procesas Teisme, taip pat įpareigojo Italijos Vyriausybę pateikti Teismui reikalingą informaciją susijusią su nagrinėjama peticija. Vėliau Teismas nagrinėdamas bylą iš esmės nutraukė nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, o pačią pareiškėjų peticiją atmetė (*Petrache ir Tranca prieš Italiją*, 2016, p. 31-37).

Taigi iš nedaugelio skelbiamos EŽTT praktikos, pirmiau pateiktų pavyzdžių spręstina, kad EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas privatus asmens gyvenimo

sirtyje sietinas su besiplečiančia „nepataisomos žalos“ sąvoka. Teismas ne tik minėtais atvejais vertino nepataisomos žalos atsiradimo galimybę esant tariamiems EŽTK pažeidimams sietinai su asmenų įsikūrusių neteisėtose stovyklose iškeldinimu, tačiau nurodė laikinąsias apsaugos priemones atsižvelgdamas į galimą nepataisomos žalos atsiradimą, šią žalą konkrečiu atveju laikant tam tikromis emocinėmis pasekmėmis.

2.2.2. Laikinosios apsaugos priemonės tinkamam bylos nagrinėjimo užtikrinimui

Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje kalbama apie asmenų, kurie kaltinami nusikalstama veika arba kuriems iškelta byla, kurioje sprendžiamas klausimas dėl jų "civilinių teisių ir pareigų", teises. Šis straipsnis susijęs su šių veiksmų atlikimo būdu, procedūrų teisingumu ir tuo, ar jos atitinka Konvencijoje numatytas konkrečias garantijas (Europos Žmogaus Teisių Konvencija, 1950). Todėl pagrįstai spėjama, jog dėl šios teisės pažeidimo taip galima kreiptis į EŽTT su prašymu nurodyti atitinkamas laikinąsias apsaugos priemones. Ši teiginį patvirtina ir A. Saccuci, kuri yra nurodžiusi, kad pagal Teismo reglamento 39 taisyklę, laikinąsias priemones Teismas gali taikyti ir siekdamas užtikrinti „tinkamą bylos nagrinėjimą“, kai tam gali trukdyti valstybės veiksmai ar neveikimas iki galutinio sprendimo priėmimo, o tai reiškia, kad laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos ir „procedūriniais tikslais“, nesusijusiais su neišvengiamos nepataisomos žalos tariamai pažeistoms asmens teisėms išvengimu (Saccucci, 2021, p. 14).

Keletas iš aktualių pavyzdžių pavaizduoti EŽTT praktiką nustatant laikinąsias apsaugos priemones dėl teisės į tinkamą bylos nagrinėjimą pažeidimo (Konvencijos 6 straipsnis) yra Teismo sprendimai Lenkijos teisėjų bylose: Leszczyńska-Furtak prieš Lenkiją, Gregajtys prieš Lenkiją, and Piekarska-Drażek prieš Lenkiją. Situacija susijusi su tuo, kad pareiškėjai trijose nagrinėjamose bylose yra patyrę baudžiamosios teisės specialistai ir Varšuvos apeliacinio teismo teisėjai. Šie prieš savo valią buvo perkelti į minėto teismo Darbo ir Socialinės apsaugos skyrių. Teisėjai tvirtino, kad jų perkėlimas, dėl kurio plačiai protestavo, buvo kerštas už tai, kad jie savo teisminiuose sprendimuose taikė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimus ir nuosekliai atsisakė priimti sprendimus kolegijose, sudarytose iš teisėjų, paskirtų pagal naujosios Lenkijos Nacionalinės teismų tarybos rekomendacijas (Interim measure...transfers of Polish judges 2022). EŽTT šiose bylose nustatė, kad teisėjai skundėsi dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis), teisės į veiksmingą teisinę gynybos priemonę (Konvencijos 13 straipsnis) pažeidimų, kadangi jiems nebuvo suteikta teisė kreiptis į teismą, nes Lenkijos Nacionalinė teismų tarnyba nesuteikė jokių

nepriklausomumo nuo vykdomosios valdžios garantijų. Taip pat buvo skundžiamasi ir dėl priverstinio darbo draudimo pažeidimo (Konvencijos 4 straipsnio 2 dalis), kadangi dėl politinių priežasčių ir prieš jų valią pastarieji buvo perkelti į kitą teismo skyrių, ir dėl teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimo (Konvencijos 8 straipsnis), dėl tariamo jų teisės į privataus gyvenimo gerbimą pažeidimo. EŽTT išnagrinėjęs šių pareiškėjų prašymus, vadovaudamasis Teismo reglamento 39 taisykle, nutarė taikyti laikinąją apsaugos priemonę - nusprendė nurodyti Lenkijos Vyriausybei, kad ši sustabdytų sprendimų perkelti pareiškėjus iš Varšuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus į Darbo ir socialinės apsaugos skyrių vykdymą ir užtikrintų, kad nebūtų priimtas joks sprendimas perkelti pareiškėjus į kitą Varšuvos apeliacinio teismo skyrių prieš jų valią, kol Teismas galutinai išnagrinės pareiškėjų skundus (Interim measure...transfers of Polish judges, 2022).

Taip pat EŽTT nurodė laikinąsias apsaugos priemones kitose peticijose susijusiose su teisėjais Lenkijoje: *Synakiewicz prieš Lenkiją*, *Niklas-Bibik prieš Lenkiją*, *Piekarska-Drażek prieš Lenkiją*, *Hetnarowicz-Sikora*. Šiems pareiškėjams kaip ir pirmiau minėtose peticijose gresia nušalinimas nuo pareigų dėl to, kad savo teisminiuose sprendimuose taikė ESTT praktiką ir sprendimus, ypač susijusius su Aukščiausiojo Teismo Drausmės kolegija ir Nacionaline teismų taryba. Teismas analogiškai kaip ir pirmiau minėtoje byloje nurodė laikinąsias apsaugos priemones, tačiau ši buvo susijusi išimtinai sietina tik su tariamu teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (Konvencijos 6 straipsnis) pažeidimu – Teismas nurodė, kad Lenkijos Vyriausybė turi pranešti tiek Teismui, tiek pareiškėjams prieš 72 valandas apie bet kokio numatyto posėdžio datą (Interim measure...against Polish judges, 2022).

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad naujausioje praktikoje, būtent bylose susijusiose su teisėjų Lenkijoje situacija, Teismas anksčiau nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių formuluotes, savo sprendimu, pakeitė šias praplėsdamas. EŽTT pranešimu spaudai 2022 m. pranešė, kad savo iniciatyva nusprendė pakeisti pirmiau savo sprendimais nurodytas Lenkijos Vyriausybei laikinąsias apsaugos priemones. Teismas paaiškino, kad tokį sprendimą pvz. byloje *Wróbel prieš Lenkiją*, priėmė atsižvelgdamas į tai, kad ankstesnėje laikinojoje apsaugos priemonėje nurodytus Aukščiausiojo Teismo Drausmės rūmus byloje neseniai pakeitė nauji Aukščiausiojo Teismo profesinės atsakomybės rūmai (Interim measures...concerning judges' immunity, 2022).

Kaip matyti iš pirmiau pateiktų pavyzdžių, EŽTT laikinąsias apsaugos priemones gali nurodyti ir siekiant užtikrinti tinkamą bylos nagrinėjimą, kai tinkamam bylos išnagrinėjimui trukdo Susitariančios Šalies veiksmai arba neveikimas. Taip pat iš pateiktų pavyzdžių seka, kad EŽTT praktika nustatant laikinąsias apsaugos priemones tinkamam

bylos nagrinėjimui sietina su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu ne visada vertinant nepataisomos žalos atsiradimo kriterijaus tikimybę, tačiau laikinosios apsaugos priemonės gali būti Teismo taikomos ir tik „procedūriniais tikslais“. Taigi remiantis šiomis išvadomis galima teigti, kad EŽTT vis labiau plėtodamas savo praktiką dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo išplečia ir nepataisomos žalos kriterijaus apimtį, ko pasekoje Teismas vis daugiau prašymų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo gali patenkinti, žinoma, jeigu pateikti prašymai atitinka šiems keliamus reikalavimus.

3. EŽTT IR KITŲ INSTITUCIJŲ LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ SANTYKIS

3.1. TTT taikomų laikinosios apsaugos priemonių institutas

Tarptautinio Teisingumo Teismo Statuto 41 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad Teismas turi teisę nurodyti bet kokias laikinasias priemones, kurių reikia imtis, kad būtų išsaugotos bet kurios šalies atitinkamos teisės, jei mano, kad to reikalauja aplinkybės (TTT Statutas, 1946). Taip pat kaip ir EŽTT TTT turi savo procedūras reglamentuojantį dokumentą, t. y. TTT Teismo reglamentas (angl. *Rules of Court*). Šio reglamento 73 straipsnyje nustatyta, jog Šalis gali pateikti rašytinį prašymą nustatyti laikinasias apsaugos priemones bet kuriuo bylos, dėl kurios pateiktas prašymas, proceso metu. Kaip ir EŽTT atveju kartu su prašymu turi būti nurodomos ir galimos pasekmės, jei nebūtų nurodomos prašomos laikinosios apsaugos teisės, bei privalo būti nurodomos ir prašomos laikinosios apsaugos priemonės (TTT Teismo Reglamentas, 1978). Teismo reglamento 74 straipsniu išskiriamas prašymams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pirmumo pobūdis prieš kitus atvejus, taip pat 76 straipsnius įtvirtinta, jog kaip ir EŽTT, TTT gali atšaukti nurodytas laikinasias apsaugos priemones arba šias pakeisti. TTT 76 straipsnio 3 dalimi suteikia šalims teisę pateikti savo pastabas dėl gauto laikinųjų apsaugos priemonių prašymo (TTT Teismo Reglamentas, 1978). E. Sánchez Madrigal ir G. Zyberi kalbėdami apie TTT laikinųjų apsaugos priemonių taikymo institutą yra akcentavę, jog ESTT taikomos laikinosios apsaugos priemonės apima tokius veiksmus, susijusius su įrodymų išsaugojimu ir apsauga nuo veiksmų, galinčių kelti pavojų TTT sprendimų veiksmingumui, tačiau pažymi, kad TTT teko taikyti laikinasias apsaugos priemones ir siekiant skatinti tarptautinę taiką ir saugumą (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 14).

Kaip ir EŽTT TTT teko išaiškinti savo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomumo pobūdį, taip nutiko LaGrand sprendime (*Vokietija prieš JAV*). Teismas šiuo

sprendimu nurodė, kad šio taikomos laikinosios apsaugos priemonės yra privalomos Šalims, nes ji pagrįsta būtinybe, kai to reikalauja aplinkybės, apsaugoti ir nepažeisti šalių teisių, nustatytų galutiniame Teismo sprendime (Zyberi, 2010, p. 571, 575). Taip pat minėtu LaGrand sprendimu akcentuota ir tai, jog TTT nurodomos laikinosios apsaugos priemonės yra ne išankstinio pobūdžio, kurių tikslas būtų išsaugoti ginčijamas materialiąsias vertybes ir taip iš anksto pasisakyti dėl nagrinėjamos bylos iš esmės pritaikius prašytas Šalies laikinąsias apsaugos priemones (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 15). Iš to seka, kad kaip ir anksčiau išsiaiškinta, jog TTT kaip ir EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių nurodymas negali ir neturi jokio poveikio paskesniams priimtiems Teismų sprendimams. Tačiau mokslinėje literatūroje akcentuota ir tai, kad kaip EŽTT nagrinėdamas prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo privalomai atsižvelgia į šioms nurodant aktualų nepataisomos žalos kriterijų, taip TTT priimdamas atitinkamą sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pirmiausia bando atsižvelgti į „sėkmės tikėtinumą“ kaip atskirą kriterijų nagrinėjant minėtus prašymus, kadangi priešingai nežinant tikimybės dėl sėkmingo bylos iš esmės išnagrinėjimo, TTT nurodomos laikinosios apsaugos priemonės tampa nereikšmingomis t. y. šių nurodymo būtinumas gali būti nereikalingas (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 15).

Taip pat TTT kaip ir EŽTT yra akcentavęs ir savo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo pasekmes. Jei Šalis, kuriai TTT nurodė laikinąsias apsaugos priemones šių nesilaiko Teismas tai laiko tarptautinio įsipareigojimo pažeidimu, tačiau šioje vietoje kiek problematiška kalbėti apie tiksliai nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo pasekmes. Madrigal ir G. Zyberi, moksliniame straipsnyje paaiškina, jog kompensacija už įsipareigojimų nevykdymą gali būti suteikiama tik tada, kai byloje yra reiškiamas ieškinyš dėl žalos atlyginimo (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 16-17). Šiuo aspektu pažymėtina, kad EŽTT, priešingai nei TTT, nustatęs, jog nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių Susitariančioji Šalis nesilaikė, Teismas gali numatyti pasekmes, t. y. padarytos žalos teisingą atlyginimą, pvz. galutiniu sprendimu, jei laikinosios apsaugos priemonės buvo taikytos peticijos priėmimo metu ir galutiniu Teismo sprendimu nustatomas EŽTK pažeidimas, o iš duomenų matyti, kad nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių Susitariančioji Šalis nesilaikė, Teismas vadovaudamasis Konvencijos 41 straipsniu priteisia žalos atlyginimą, šiuo atveju jokių ieškinių kaip TTT procese nereikia teikti. Priešingai nei TTT, kadangi siekiant to, jog TTT priteistų padarytos žalos atlyginimą dėl nurodytų TTT laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo, TTT nurodo, kad bylos šalis pateiktų ieškinį.

Iš aptartos teorinės medžiagos spręstina, kad EŽTT ir TTT laikinųjų apsaugos priemonių taikymo instituto pobūdis yra panašus, abu Teismai yra numatę šių taikymą, privalomumą bei nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo pasekmes. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju procesas dėl padarytos žalos atlyginimo atrodo paprastesnis EŽTT nei TTT, kadangi EŽTT norint gauti atlyginimą už nurodytų Teismo laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymą nereikia teikti ieškinio dėl žalos atlyginimo, kadangi galima pateikti prašymą. Taip pat skiriasi ir šių dviejų institucijų vertinimo kriterijai susiję su pagrįstumu nurodyti prašomas laikinąsias apsaugos priemones.

3.2. JT ŽTK taikomų laikinųjų apsaugos priemonių institutas

Kaip matyti iš Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvaus protokolo, JT ŽTK nėra suteikiama teisė nurodyti laikinąsias apsaugos priemones. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog, kaip ir EŽTT atveju, šią teisę JT ŽTK suteikia šio komiteto procedūros taisyklės. Šių taisyklių 94 taisyklė įtvirtina, jog bet kuriuo metu po pranešimo užregistravimo ir prieš priimant sprendimą iš esmės, Komitetas gali prašyti atitinkamos valstybės imtis laikinųjų apsaugos priemonių, kurios anot Komiteto būtinos, siekiant išvengti galimos nepataisomos žalos, pasekmių, kurios gali kilti ateityje, jeigu nebus priimtas sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (JT ŽTK procedūros taisyklės, 2021). JT ŽTK laikinųjų priemonių taikymo institute taip pat pažymima, kaip ir EŽTT praktikoje, kad priimtas sprendimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones nereiškia sprendimo priimtumo ar pagrįstumo (JT ŽTK procedūros taisyklės, 2021). Kaip ir TTT ar EŽTT praktikoje dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, JT ŽTK taip pat gali būti pateikiami šalių argumentai dėl taikymo arba nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo, šią teisę įtvirtina JT ŽTK procedūros taisyklių 94 taisyklės 3 dalis (JT ŽTK procedūros taisyklės, 2021). Taip pat kaip ir EŽTT, JT ŽTK nurodytas laikinąsias apsaugos priemones, remdamasis pateikta Konvencijos Šalies ir ieškovo informacija, gali šias priemones atšaukti (JT ŽTK procedūros taisyklės, 2021).

Kaip ir EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo JT ŽTK gali spręstis savo iniciatyva arba gavęs pareiškėjų kreipimąsi; taip pat laikinųjų apsaugos priemonės taikomos arba priešingai, atsisakoma šias taikyti, panašiai kaip ir EŽTT, atsižvelgiant į tariamo pažeidimo pobūdį ir žalingų veiksmų riziką (JT ŽTK procedūros taisyklės, 2021).

Vėl gi kaip ir EŽTT praktikoje nustatant laikinąsias apsaugos priemones, dauguma atvejų kuomet buvo taikomos laikinosios apsaugos priemonės yra susiję su teisės į gyvybę, kankinimo arba žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimo pažeidimais, pvz.

deportacijos ar ekstradicijos procedūros. Taip pat kaip pirmiau išsiaiškinta, kad EŽTT, iš viešai prieinamų peticijų, dažniau pradėjo gauti ir atitinkamais atvejais taikyti laikinąsias apsaugos priemones dėl teisės į privatumą pažeidimo, taip į JT ŽTK kreipiamasi ir dėl teisės į privatumą, religijos ar tikėjimo laisvės, mažumų teisių pažeidimų (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 2-3).

JT ŽTK procedūros taisyklių 95 straipsnyje numatyta, kad Komitetas gali prašyti Konvencijos Šalies imtis apsaugos priemonių asmenų, taip pat ir pareiškėjo, jo narių atžvilgiu, siekiant juos apginti nuo neigiamų pasekmių patyrimo, kurios gali kilti dėl to, kad buvo kreiptasi į Komitetą (JT ŽTK procedūros taisyklės, 2021). Iš aptarto seka, kad priešingai nei EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių tikslas, JT ŽTK laikinųjų apsaugos priemonių taikymą sieja ne su kelio užkirtimo nepataisomos žalos atsiradimui kriterijumi, o su pareiga apsaugoti tuos, kurie dėl pareiškimo pateikimo Komitetui gali patirti neigiamas pasekmes. Taigi šiuo atveju visiškai skiriasi EŽTT ir JT ŽTK nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių tikslai.

Kalbant apie Komiteto nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių privalomumo pobūdį, pabrėžtina, jog JT ŽTK nei savo darbo reglamente nei praktikoje ar kituose dokumentuose nėra nurodęs savo nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių įpareigojančiomis ar privalomomis (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 4). Tačiau JT ŽTK yra nurodęs, jog valstybių atsisakymas bendradarbiauti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo laikomas įsipareigojimų pagal Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą pažeidimu, t. y. nesilaikant nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių, laikoma kad Šalis pažeidė *pacta sunt servanda* principą (Madrigal ir G. Zyberi, 2022, p. 4). Todėl taip iš esmės paaiškina, kad JT ŽTK nurodomos laikinosios apsaugos priemonės, kaip ir EŽTT bei TTT turi privalomą pobūdį ir šias nurodžius jų privaloma laikytis. Tačiau šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys, kad kaip EŽTT ar TTT nustato žalos atlyginimo jei nėra laikomasi nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių, JT ŽTK tokio žalos kompensavimo būdo nenumato.

Taip pat kalbant apie JT ŽTK taikomų laikinosios apsaugos priemonių institutas aktualus visai neseniai Lietuvos atžvilgiu priimtas sprendimas JT ŽTK. 2022 metais į JT ŽTK kreipėsi asmenų grupė save pristatanti „etniniais rusais“, ko pasėkoje Lietuvai buvo persiųstas pareiškėjų kreipimasis ir Lietuva bandė atsikirsti mestiems kaltinimais. Paraiška buvo susijusi su Antakalnio kapinėse, Vilniuje planuojamais nukelti sovietiniais paminklais (stelomis). JT ŽTK gavęs Šalių pozicijas, šias išanalizavęs, vis dėlto patenkino pareiškėjų prašymą ir nurodė Lietuvos Vyriausybei susilaikyti nuo sovietinių paminklų nukėlimo

darbų pradėjimo iki kol truks peticijos išnagrinėjimas iš esmės (Lietuva siekia... paminklams Antakalnio kapinėse, 2022).

Iš pirmiau aptartos teorinės medžiagos matyti, kad JT ŽTK ir EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių institutai skiriasi tuo, jog JT ŽTK nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslas yra visiškai kitoks nei EŽTT tikslas, kadangi JT ŽTK nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių tikslas pasižymi siekiu apsaugoti pareiškėjus nuo neigiamų pasekmių, kurios gali kilti dėl to, jog pareiškėjai kreipėsi į JT ŽTK. O EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių tikslą sieja su siekiu išvengti ateityje atsirandančios nepataisomos žalos padarytos žmogaus teisės ar/ir laisvėms, kuri gali kilti dėl nenurodytų laikinųjų apsaugos t. y. Susitariančios Šalies veikimo ar, priešingai, neveikimo. Taip pat EŽTT nesuteikia galimybės pateikti savo pozicija kaip TTT ar JT ŽTK atsakant į gautus prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvos Vyriausybės atžvilgiu, JT ŽTK laikinosios priemonės laikomos privalomomis sudarytos sutarties pažeidimo pagrindu, tuo EŽTT laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymą laiko teikti peticijos teisės pažeidimu bei priešingai nei JT ŽTK numato atlyginimo atlyginti padarytą žalą pareiškėjui. Iš to seka, kad nors EŽTT ir JT ŽTK atrodo panašios institucijos kurios gina tiek Paktu tiek Konvencija įtvirtins žmogaus teises, tačiau tai daro skirtingu pagrindu bei tikslais.

IŠVADOS

- 1) EŽTT nurodomos laikinosios apsaugos priemonės, tai tokios priemonės, kurios nurodomos tam tikram laikui, siekiant išvengti nepataisomos žalos atsiradimo ateityje. Dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo į Teismą gali kreiptis asmenys, jų grupės, valstybės bei juridiniai asmenys ir nevyriausybinės organizacijos, taip pat laikinąsias apsaugos priemones EŽTT gali pritaikyti ir savo iniciatyva.
- 2) Nors iki 2005 metų buvo laikyta, jog Teismo nurodomos laikinosios apsaugos priemonės neturi privalomo pobūdžio, tačiau pasikeitus Teismo praktikai, šios laikomis privalomomis Susitariančioms Šalims ir šių nesilaikant EŽTT gali įpareigoti atlyginti pareiškėjui sukeltą neturtinę žalą.
- 3) Prašymai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo gali būti tenkinami peticijos priėmimo stadijoje, tačiau tai nereiškia, kad EŽTT priimdamas sprendimą iš esmės nustatytas EŽTK pažeidimus, taip pat priešingai, nenustačius laikinųjų apsaugos priemonių peticijos priėmimo stadijoje, nereiškia, kad priimti sprendimą iš esmės nebus nustatyti EŽTK pažeidimai. Prašymų dėl laikinųjų apsaugos priemonių tenkinimas neturi reikšmės ateityje priimam sprendimui. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad laikinosios apsaugos priemonės nurodomos tam tikrai laikui, Teismas gali nuspręsti šias pratęsti, jei aplinkybės dėl kurių šios buvo nurodytos neišnyko, taip pat priešingai gali nuspręsti šių nepratęsti arba šias panaikinti, jeigu aplinkybės dėl kurių šios buvo nurodytos išnyko arba Susitariančios Šalies vyriausybė pateikė įrodymus, jog nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių laikomasi, arba priešingai, dėl objektyvių priežasčių šių negalu laikytis. Svarbu ir tai, kad kiekvienu atveju teismas atidžiai įvertina kartu su kreipimusi nurodytas pareiškėjų aplinkybes, todėl jei vienoje situacijoje EŽTT taikė laikinąsias apsaugos priemones, tai nereiškia, kad iš pažiūros analogiškoje situacijoje Teismas taip pat pritaikys pareiškėjų prašomas laikinąsias apsaugos priemones.
- 4) Teismas laikinųjų apsaugos priemonių nenurodo tuomet, kai tam tikri EŽTK įtvirtintų žmogaus teisių bei laisvių ribojimai yra susiję su visuomenės sveikata (pvz. pandemija) ar nuosavybės teisės gynimu (ant valstybinės žemės įrengta neteisėta stovyklavietė). EŽTT praktikoje pastebima ir vis besiplečiantis nepataisomos žalos sąvokos naudojimas, todėl EŽTT ne tik gali nurodyti

laikinasias apsaugos priemones situacijose kuomet šios būna susijusios su migrantų ar kalinių ar suimtųjų sveikatą ar šios priežiūra, tačiau ir su teise į privatų gyvenimą, neįžvelgiant nepataisomos žalos atsiradimo kriterijus, tačiau susiejant galimus padarinius su emocinėmis pasekmėmis arba situacijose kuomet siekiama užtikrinti tinkamą bylos nagrinėjimą. O iš aptarto seka, jog laikinosios apsaugos priemonės nurodomos ir procedūriniais tikslais neįžvelgiant nepataisomos žalos atsiradimo kriterijus.

- 5) EŽTT ir JT ŽTK nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių institutus skiria ryškus skirtumas: JT ŽTK ir EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių institutai skiriasi tuo, jog JT ŽTK nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių instituto taikymo tikslais yra visiškai kitoks nei EŽTT tikslas, kadangi EŽTT nurodomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis siekia, kad atitinkamoje situacijoje būtų išvengta EŽTK saugomų žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų, o JT ŽTK nurodomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis siekia, kad šiomis būtų apsaugoti pareiškėjai nuo neigiamų pasekmių, kurios gali kilti dėl to, jog pareiškėjai kreipėsi į JT ŽTK. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog nors šių institucijų nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių tikslai skirtingi, šios dvi institucijos vertindamos laikinųjų apsaugos priemonių būtinybę remiasi panašiu kriterijumi t. y. galimos nepataisomos žalos atsiradimu ateityje.
- 6) EŽTT, TTT bei JT ŽTK laikinųjų apsaugos priemonių taikymo procedūroje nustatytas ir šių institucijų panašumas, pasireiškiantis tuo, jog sprendžiant dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodymo, šios trys institucijos suteikia galimybę atsakovei pateikti savo pozicija dėl tariamų pažeidimų ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Taip pat aišku ir tai, kad EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių institutas skiriasi nuo TTT ir JT ŽTK tuo, kad siekiant atlyginti patirtą žalą dėl nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo, TTT reikia pateikti ieškinį žalai atlyginti, EŽTT galima pateikti prašymą, o JT ŽTK nėra nustatęs pasekmių dėl nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių nesilaikymo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

- 1) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, Nr. 40-987;
- 2) Tarptautinio Teisingumo Teismo statutas (1946). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-557;
- 3) International Court of Justice Rules of Court (1978). UN. Prieiga per internetą: <https://www.icj-cij.org/rules>;
- 4) Europos Žmogaus Teisių Teismo reglamentas (2020). EŽTT Kanceliarija. Prieiga per internetą: http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/Teismo_reglamentas.pdf;
- 5) Rules of procedure of the Human Rights Committee (2021). UN. CCPR/C/3/Rev.12. Prieiga per internetą: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F3%2FRev.12&Lang=en.

Specialioji literatūra:

- 1) Garry, R. H. (2001). When Procedure Involves Matters of Life and Death: Interim Measures and the European Convention on Human Rights. From: *European Public Law*, Volume 7, Issue 3. Kluwer Law International, DOI:10.54648/357273;
- 2) Brown, C. (2003). Strasbourg Follows Suit on Interim Measures. From: *Cambridge Law Journal*, Vol. 62. <https://doi.org/10.1017/S0008197303236400>;
- 3) Mowbray, A. (2005). A New Strasbourg Approach to the Legal Consequences of Interim Measures, doi:10.1093/hrlr/ngi023;
- 4) Haeck, Y., Herrera, Burbano, C. (2010). Letting states off the Hook? The paradox of the legal consequences following state non-compliance with provisional measures in the Inter-American and European Human Rights systems. From: *etherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 28/3, <https://doi.org/10.1177/01693441100280030>;
- 5) Konovalova, J. (2013). *Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos teikiama apsauga prieglobsčio prašytojams*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Mykolo Riomerio Universiteto leidykla. Prieiga per internetą: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:2119078/index.html>;
- 6) Salerno, E., M. (2016). ECtHR Kondrulin v. Russia, 20 September 2016. Inadequate medical assistance for detainees and non-compliance with interim

- measures violate the European Convention on Human Right. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/33306578/ECtHR_Kondrulin_v_Russia_20_September_2016_Inadequate_medical_assistance_for_detainees_and_non_compliance_with_interim_measures_violate_the_European_Convention_on_Human_Rights;
- 7) Saccucci, A. (2021). Interim Measures at the European Court of Human Rights: Current Practice and Future Challenges. From: Palombino, F. M. et al. (2021). Provisional Measures Issued by International Courts and Tribunals, https://doi.org/10.10007/978-94-6265-411-2_11;
  - 8) Europos Taryba (2021). Europos Žmogaus Teisių Teismo praktinis priimtino kriterijų vadovas. Prieiga per internetą: http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/Praktinis_%20priimtino_%20kriteriju_%20vadovas_2012_06.pdf;
  - 9) Dzehtsiarou, K., Tzevelekos, P., V. (2021). Interim Measures: Are Some Opportunities Worth Missing?. From: European Convention on Human Rights law review 2, <https://doi.org/10.1163/26663236-bja10017>;
  - 10) Madrigal, S. E, Zyberi, G. (2022). The Function and Legal Status of Interim Measures Indicated by Various Human Rights Bodies and the International Court of Justice. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4299067.

Teismų praktika:

- 1) *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ECHR], No. 46827/99, [2005-02-4]. ECLI:CE:ECHR:2005:0204JUD004682799;
- 2) *Saadi v. Italy*, [ECHR], No. 37201/06, [2008-02-28], ECLI:CE:ECHR:2008:0228JUD003720106;
- 3) *Wasserman v. Russia*, [ECHR], No. 21071/05, [2008-04-10]. ECLI:CE:ECHR:2008:0410JUD002107105;
- 4) *Rodić and 3 others v. Bosnia ir Hercegovina*, [ECHR], No. 22893/05, [2008-05-27], ECLI:CE:ECHR:2008:0527JUD002289305;
- 5) *Mann Singh v. France*, [ECHR], No. 24479/07, [2008-11-13], ECLI:CE:ECHR:2008:1113DEC002447907;
- 6) *D.B v. Turkey*, [ECHR], 33526/08, [2010-07-13], ECLI:CE:ECHR:2010:0713JUD003352608;
- 7) *Makharadze and Sikharulidze v. Georgia*, [ECHR], No. 35254/07, [2011-11-22], ECLI:CE:ECHR:2011:1122JUD003525407;

- 8) *F.G v. Sweden*, [ECHR], No. 43611/11, [2016-03-23], ECLI:CE:ECHR:2016:0323JUD004361111;
- 9) *Petrache and Tranca v. Italy*, No. 15920/16, [2016-10-4].
- 10) *Paposhvili v. Belgium*, [ECHR], No. 41738/10, [2016-12-13], ECLI:CE:ECHR:2016:1213JUD004173810;
- 11) *M.A v. France*, [ECHR], No. 9373/15, [2018-02-01], ECLI:CE:ECHR:2018:0201JUD000937315;
- 12) *Ukraine v. Russia (Re Crimea)*, [ECHR] No. 20958/14 and 38334/18, [2020-12-16], ECLI:CE:ECHR:2020:1216DEC002095814;
- 13) *Khachaturov v. Armenia*, [ECHR], No. 59687/17, [2021-06-21], ECLI:CE:ECHR:2021:0624JUD005968717;
- 14) *Sy v. Italy*, [ECHR], No. 11791/20, [2022-01-24], ECLI:CE:ECHR:2022:0124JUD001179120;
- 15) *Saakashvili v. Georgia*, [ECHR], No. 54641/21, [2021-11-10].
- 16) *T.K and others v. Lithuania*, [ECHR], No. 55978/20, [2022-03-22], ECLI:CE:ECHR:2022:0322JUD005597820.

Kiti šaltiniai:

- 1) ECHR. *Judgments of 19 January 2016*. ECHR 020 (2016) 19.01.2016;
- 2) ECHR. *Placement and adoption order for the children of a woman living in precarious conditions was in breach of Article 8 of the Convention*. ECHR 061 (2016) 16.02.2016;
- 3) ECHR. *ECHR grants interim measure in new inter-State case brought by Ukraine against Russia concerning events in the Kerch Strait*. ECHR 421 (2018) 04.12.2018;
- 4) ECHR. *ECHR rejects two cases related to 2015 curfews in Turkey as inadmissible, cites non-exhaustion of domestic remedies*. ECHR 059 (2019) 07.02.2019;
- 5) ECHR. *Court indicates interim measures in respect of Iraqi and Afghan nationals at Belarusian border with Latvia and Poland*. ECHR 244 (2021) 25.08.2021;
- 6) ECHR. *Court gives notice of “R.A. v. Poland” case and applies interim measures*. 2021;
- 7) LRV atstovas EŽTT. 2021 m. gruodžio 21 d. EŽTT priėmė sprendimą taikyti laikinąsias apsaugos priemones 4 užsieniečių atžvilgiu byloje A.M ir kiti prieš Lietuvą (peticija Nr. 61159/21). Prieiga per internetą: <http://lrv-atstovas-eztt.lt/naujienos/2021-m-gruodzio-21-d-eztt-prieme-sprendima-taikyti-laikinasias->

apsaugos-priemonės-4-uzsieniečių-byloje-am-ir-iki-prieš-lietuva-peticija-nr-6115921

- 8) ECHR. *Interim measures indicated concerning the Russian Federation*. 29.12.2021. Prieiga per internetą:
- 9) ECHR. *Requests for interim measures from 672 members of the French fire service concerning the Law on the management of the public health crisis fall outside the scope of Rule 39 of the Rules of Court*. ECHR 243 (2021) 25.08.2021;
- 10) ECHR. *Refusal of requests for interim measures in respect of the Greek law on compulsory vaccination of health-sector staff against Covid-19*. ECHR 266 (2021) 09.09.2021;
- 11) ECHR. *Court lifts interim measures in respect of Iraqi nationals at Belarusian border with Latvia*. ECHR 272 (2021) 15.09.2021;
- 12) ECHR. *The European Court grants urgent interim measures in application concerning Russian military operations on Ukrainian territory*. ECHR 068 (2022) 01.03.2022;
- 13) ECHR. *European Court decides to indicate interim measures in the “Lachin Corridor”*. ECHR 401 (2022) 21.12.2022;
- 14) ECHR. *European Court applies urgent interim measure in the case of the Russian daily newspaper Novaya Gazeta*. ECHR 084 (2022) 10.03.2022;
- 15) ECHR. *Interim measure in cases concerning charges brought against Polish judges*. ECHR 104 (2022) 24.03.2022;
- 16) ECHR. *Interim measure in cases concerning transfers of Polish judges*. ECHR 379 (2022) 07.12.2022;
- 17) ECHR. *Interim measures in case of Polish military judge’s immunity*. ECHR 243 (2022) 12.07.2022;
- 18) LRV atstovas EŽTT. *Lietuva siekia panaikinti laikinąsias apsaugos priemones sovietų karių paminklams Antakalnio kapinėse*. Prieiga per internetą: <http://lrv-atstovas-ezt.lt/naujienos/lietuva-siekia-panaikinti-laikinasias-apsaugos-priemones-sovietu-kariu-paminklams-antakalnio-kapinese>;
- 19) ECHR Case Law. *Deportation of an imam for threatening public order! Rejection of application for interim measures*. Prieiga per internetą:

- <https://www.echrcaselaw.com/en/echr-decisions/deportation-of-an-imam-for-threatening-public-order-rejection-of-application-for-interim-measures/>;
- 20) ECHR Case Law. *Covid-19 and detention conditions. Health protocols in order to prevent the spread of the disease. No violations of the ECHR were found.* Prieiga per internetą: <https://www.echrcaselaw.com/en/echr-decisions/covid-19-and-detention-conditions-health-protocols-in-order-to-prevent-the-spread-of-the-disease-no-violations-of-the-echr-were-found/>;
- 21) ECHR Case Law. Application for interim measures to stay a court order ordering the discontinuation of patient life support treatment. Rejection of the application. Prieiga per internetą: <https://www.echrcaselaw.com/en/apofaseis-edda/thematologia/zoi/application-for-interim-measures-to-stay-a-court-order-ordering-the-discontinuation-of-patient-life-support-treatment-rejection-of-the-application/>;
- 22) ECHR. *Request for interim measures refused in case concerning the withdrawal of life sustaining treatment.* ECHR 250 (2022) 03.08.2022;
- 23) ECHR. *The orders to vacate unauthorised camps did not interfere disproportionately with the right to respect for private and family life of the families living in them.* ECHR 384 (2022) 08.12.2022;
- 24) ECHR. *Decision of the Court on requests for interim measures in individual applications concerning Russian military operations on Ukrainian territory.* ECHR 073 (2022) 04.03.2022;
- 25) ECHR. *Latest rulings by the European Court set out the procedure for future processing of applications against Russia.* ECHR 036 (2023) 03.02.2023;
- 26) ECHR. *Interim measures.* 2023;
- 27) ECHR. *Non-compliance with interim measure in Polish judiciary cases.* ECHR 053 (2023) 16.02.2023;
- 28) Notes from Poland. Poland informs European court it will not comply with order to reinstate judges. Prieiga per internetą: <https://notesfrompoland.com/2023/02/17/poland-informs-european-court-it-will-not-comply-with-interim-order-to-reinstate-judges/>.

Hendrita Širmenytė

SANTRAUKA

Siekiant išvengti nepataisomos žalos žmogaus teisėms atsiradimo ateityje, aktualios EŽTT taikomos laikinosios apsaugos priemonės. Dėl šių priemonių taikymo gali kreiptis į Teismą asmenys, jų grupės, valstybės bei juridiniai asmenys ir nevyriausybinės organizacijos, taip pat laikinasias apsaugos priemones EŽTT gali pritaikyti ir savo iniciatyva. Svarbu, tai, kad nuo 2005 m. Teismo taikomos laikinosios apsaugos priemonėmis įgijo privalomą pobūdį, todėl šių nesilaikant nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių, Teismas gali įpareigoti valstybę atlyginti šio patirtą neturtinę žalą, kuri būtų susijusi su valstybės veikimu arba neveikimu, nurodžius laikinasias apsaugos priemones, tačiau šių nesilaikius. Svarbu ir tai, kad išsiaiškinti, jog EŽTT nurodomų laikinųjų apsaugos priemonių praktika pasižymi tuo, jog prašymai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo gali būti tenkinami peticijos priėmimo stadijoje, tačiau tai nereiškia, kad EŽTT priimdamas sprendimą iš esmės nustatytas EŽTK pažeidimus, taip pat priešingai, nenustačius laikinųjų apsaugos priemonių peticijos priėmimo stadijoje, nereiškia, kad priimti sprendimą iš esmės nebus nustatyti EŽTK pažeidimai. Prašymų dėl laikinųjų apsaugos priemonių tenkinimas neturi reikšmės ateityje priimam sprendimui. Taip pat, Teismas nustatęs laikinasias apsaugos priemones gali nuspręsti šias pratęsti, jei aplinkybės dėl kurių šios buvo nurodytos neišnyko, taip pat priešingai gali nuspręsti šių nepratęsti arba šias panaikinti, jeigu aplinkybės dėl kurių šios buvo nurodytos išnyko arba Susitariančios Šalies vyriausybė pateikė įrodymus, jog nurodytų laikinųjų apsaugos priemonių laikomasi, arba priešingai, dėl objektyvių priežasčių šių negalu laikytis. Taip pat EŽTT praktikoje nustatyta, jog Teismas laikinasias apsaugos priemones gali nurodyti ir „procesiniams tikslams“ – siekiant užtikrinti tinkamą bylos nagrinėjimą, išplečiant nepataisomos žalos atsiradimo ateityje kriterijaus sąvoką.

SUMMARY

In order to prevent irreparable damage in the future, the interim measures applied by the ECtHR are relevant. Individuals, groups of individuals, States, legal persons and non-governmental organisations may apply to the Court for such measures, and the ECtHR may also grant interim measures on its own initiative. Importantly, since 2005, the interim measures applied by the Court have become mandatory, so that, in the event of non-compliance with these interim measures, the Court may order the State to pay compensation for non-material damage suffered by the victim as a result of the State's act or omission to act in order to comply with the interim measures ordered but not observed. It is also important to clarify that the practice of the ECtHR in relation to interim measures is characterised by the fact that applications for interim measures may be granted at the stage of the adoption of the petition, but this does not mean that the ECtHR has found a violation of the ECHR at the substantive stage of the decision, and, on the other hand, the failure to grant interim measures at the stage of the adoption of the petition does not imply that the adoption of a decision will not result in a finding of a substantive violation of the ECHR. The granting of applications for interim measures is irrelevant to any future decision. Similarly, the Court may, after imposing interim measures, decide to extend them if the circumstances giving rise to them have not disappeared, or, conversely, it may decide not to extend them or to revoke them if the circumstances giving rise to them have disappeared or if the government of a Contracting Party has provided evidence that the interim measures have been complied with, or, alternatively, if, on objective grounds, they are not enforceable. It is also established in the case law of the ECtHR that the Court may also order interim measures for "procedural purposes" - to ensure the proper conduct of the proceedings, extending the criterion of the occurrence of irreparable harm in the future.